

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA OBCHODNÍHO PRÁVA

**ODPOVĚDNOST A RUČENÍ ČLENŮ PŘEDSTAVENSTVA
AKCIOVÉ SPOLEČNOSTI VŮČI TŘETÍM OSOBÁM**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

TOMÁŠ MIRČEVSKÝ

VEDOUCÍ PRÁCE:

Prof. JUDr. STANISLAVA ČERNÁ, CSc.

PRAHA, ČERVEN 2011

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci na téma Odpovědnost a ručení členů představenstva akciové společnosti vůči třetím osobám vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 17.06.2011

Tomáš Mirčevský

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji paní prof. JUDr. Stanislavě Černé, CSc., vedoucí mé diplomové práce, za cenné připomínky a pomoc při jejím zpracování.

V Praze dne 17.06.2011

Tomáš Mirčevský

Obsah

Obsah.....	1
Úvod.....	3
1. ORGÁNY AKCIOVÉ SPOLEČNOSTI	6
1.1. Představenstvo	7
1.1.1. Obecná charakteristika.....	7
1.1.2. Obchodní vedení	8
1.1.3. Právní úkony společnosti	9
1.1.4. Způsob jednání představenstva	9
1.1.5. Složení představenstva a předpoklady pro výkon funkce.....	10
1.1.6. Členství, jeho vznik a zánik	10
1.1.7. Vztah mezi společností a členem představenstva	11
1.2. Práva a povinnosti při výkonu funkce	12
1.2.1. Výkon funkce s péčí řádného hospodáře	13
1.2.2. Povinnost zachovávat mlčenlivost.....	14
1.2.3. Zákaz konkurence	14
1.3. Odpovědnost a ručení členů statutárních orgánů při porušení povinnosti, náhrada škody 15	
1.3.1. Odpovědnost členů představenstva při porušení povinností.....	15
1.3.2. Ručení členů představenstva.....	17
2. ODPOVĚDNOST A RUČENÍ ČLENŮ PŘEDSTAVENSTVA AKCIOVÉ SPOLEČNOSTI VŮČI TŘETÍM OSOBÁM	18
2.1. Charakteristika odpovědnosti statutárních orgánů v české právní úpravě.	18
2.2. Česká zákonná úprava odpovědnosti a ručení členů představenstva vůči třetím osobám.....	20
2.2.1. Odpovědnost za škodu při neoprávněném podnikání	21
2.2.2. Odpovědnost za škodu při přeměnách obchodních společností a družstev	23
2.2.3. Odpovědnost za škodu způsobenou při snižování základního kapitálu.....	26
2.2.4. Odpovědnost za škodu při pozdním podání insolvenčního návrhu	27
2.2.5. Odpovědnost a ručení na základě ovládací smlouvy	29
2.2.6. Ručení členů představenstva akciové společnosti	30
2.2.7. Odpovědnost za škodu způsobenou jednáním proti dobrým mravům.....	33

2.3.	Snaha tuzemských soudů o přímý postih členů představenstva	34
2.3.1.	Odpovědnost za škodu vzniklou porušením povinnosti podat insolvenční návrh 35	
2.3.2.	Odpovědnost za škodu dle § 190b ObchZ	37
2.3.3.	Ručení členů představenstva vůči třetím osobám dle § 194 odst. 6 ObchZ	37
2.4.	Judikatura trestních soudů	39
2.4.1.	Trestnost spáchaného jednání	40
2.4.2.	Zkreslování údajů o hospodaření a jmění	40
2.4.3.	Poškozování věřitele	42
3.	ZAHRANIČNÍ ÚPRAVA.....	44
3.1.	Německo	45
3.1.1.	Koncernové právo	46
3.1.1.1.	Autokran	47
3.1.1.2.	Video.....	48
3.1.2.	Bremer Vulkan.....	49
3.1.3.	KBV aneb zásadní obrat v nerespektování oddělenosti majetku společnosti a majetku společníků	49
3.2.	USA	51
3.2.1.	Walkovszky v. Carlton.....	53
3.2.2.	United States v. Milwaukee Refrigerator Transit Company.....	53
3.2.3.	Kinney Shoe Corp. v. Polan.....	54
3.3.	Anglie	55
3.3.1.	Jones v Lipman	55
	Závěr.....	57
	Seznam zkratk	59
	Použitá literatura	60
	Odborné publikace.....	60
	Použitá judikatura	61
	Použité právní předpisy a internetové zdroje	62
	Zusammenfassung	63
	Abstrakt	65
	Název v anglickém jazyce.....	67
	Klíčová slova/ Key words	67

Úvod

České obchodní právo zastává princip majetkoprávní samostatnosti obchodních společností a jejich statutárních orgánů, resp. členů statutárních orgánů. Obchodní společnosti jsou samostatné subjekty práv a povinností, které disponují vlastní vůlí a majetkem a vstupují jako samostatné právní subjekty do právních vztahů s třetími osobami. I přes tuto majetkoprávní samostatnost je faktická činnost společnosti vykonávána fyzickými osobami, které tvoří její statutární orgány a jejím jménem jednají. K oddělení společnosti od jejích společníků došlo již na přelomu 18. a 19. století, kdy organizační náročnost vznikajících společností v rámci rozvoje kapitalismu nedovolila objektivně považovat společnost za seskupení společníků, kteří vzájemně rozhodují o činnosti a směřování společnosti. S tímto oddělením společnosti a jejich společníků, resp. osob řídících společnost, se stala i otázka odpovědnosti členů představenstva akciové společnosti jako jejího statutárního orgánu vůči třetím osobám zcela výjimečnou. Svou povahou se dostává do rozporu se všeobecně uznávaným principem právní jistoty. S postupem času a s rozvojem obchodních společností se objevily i četné pokusy zneužití tohoto zaručeného práva limitujícího ve svém důsledku odpovědnost jednajících osob, na což bylo nutné reagovat. Česká právní úprava se touto otázkou zabývala v rámci posledních deseti let, kdy došlo k tvorbě jednotlivých ustanovení, které měli tomuto zneužívání a nepřiměřenému ohrožování věřitelů zabránit. Zákon č. 370/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, zavedl s účinností od 1.1.2001 do několika ustanovení obchodního zákoníku pojem péče řádného hospodáře a s ním i ručení členů statutárních orgánů vůči věřitelům. Tím zadal i možnost přímé odpovědnosti členů statutárních orgánů vůči třetím osobám. Dalšími právními předpisy zakotvující možnost přímé odpovědnosti členů statutárního orgánu jsou zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), zákon č. 125/2008 Sb. o přeměnách obchodních společností a družstev a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Tato práce se bude v úvodní kapitole zabývat obecným vymezením představenstva jako statutárního orgánu akciové společnosti, jeho složením a povinnostmi jeho členů při výkonu jejich funkce.

Pozornost bude dále věnována jednotlivým ustanovením, prostřednictvím kterých český zákonodárce připustil přímou odpovědnost a ručení členů statutárních orgánů vůči

třetím osobám, a to jak v obecné zákonné úpravě obchodního zákoníku, tak i v jednotlivých ustanoveních zákonů, které jsou k obecné úpravě ve vztahu *lex specialis*.

Budeme se tedy zabývat odpovědností členů statutárních orgánů v oblastech výkonu funkce při snižování základního kapitálu obchodní společnosti, dále odpovědností při porušení povinností v rámci vztahů založených ovládací smlouvou upravenou zákonem č. 513/1991 Sb. obchodní zákoník, přímou odpovědností členů představenstva při porušení povinnosti podat insolvenční návrh zakotvené v zákoně č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), přímou odpovědností za porušení povinností při přeměně obchodní společnosti vyplývající ze zákona č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev a odpovědností členů statutárních orgánů za úmyslné jednání proti dobrým mravům upravené v zákoně č. 40/1964 Sb, občanský zákoník.

Další kapitola je věnována rozhodovací činnosti tuzemských soudů, ve které soudy dovodily přímý postih členů statutárních orgánů obchodních společností zejména v oblasti práva insolvenčního, oblasti vztahů vyplývajících z ovládací smlouvy, i rozhodovací činnosti soudů deklarující ručení členů představenstva podle ustanovení § 194 odst. 6 obchodního zákoníku.

V rámci rozhodovací činnosti soudů bude dále nahlédnuto k postihu členů statutárních orgánů, kteří svým jednáním naplnili podmínky jak obchodněprávní, tak i trestněprávní odpovědnosti.

Pro možné porovnání bude závěrečná kapitola této práce věnována judikatuře zahraničních soudů. Největší pozornost bude věnována judikatuře Německa, USA a Anglie. Pro komparaci s tuzemskou právní úpravou a rozhodovací činností soudů bude stěžejní judikatura německých soudů. To zejména z důvodů, že stejně tak jako právní řád České republiky patří i ten německý do systému kontinentální právní kultury. Soudy zde nefigurují jako tvůrci práva, nýbrž jej pouze vykládají. V případě některých soudních rozhodnutí německých soudů byla tato zásada prolomena a soud byl postaven do role tvůrce právních pravidel, jak je tomu je v zemích angloamerického právního systému. Teprve tímto postupem mohlo být dosaženo spravedlnosti.

Na závěr této práce jsou popsány důsledky přímé odpovědnosti členů statutárních orgánů obchodních společností, zejména pak představenstva akciové společnosti, a její dopad

na právní jistotu, která může být prolomením majetkoprávní samostatnosti obchodních společností ohrožena.

Ačkoliv institut přímé odpovědnosti členů statutárních orgánů obchodních společností je v rámci tuzemské právní úpravy téměř výjimečný a je upravován pouze dílčími ustanoveními jednotlivých právních předpisů, tato práce se pokusí podat ucelený výklad o této problematice.

Závěrem je nutno podotknout, že při tvorbě jednotlivých kapitol pojednávajících o jednotlivých ustanoveních zakotvujících přímou odpovědnost bylo v rámci zachování znění zákona hovořeno obecně o členech statutárních orgánů obchodních společností. Je přitom třeba mít na paměti, že tato práce je věnována odpovědnosti a ručení členů představenstva akciové společnosti vůči třetím osobám.

1. ORGÁNY AKCIOVÉ SPOLEČNOSTI

Celková organizační náročnost obchodních společností a jejich povaha vyžaduje podrobnější úpravu tvorby jejich vůle, způsobu jednání a řízení vůbec. Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, vychází při úpravě orgánů obchodních společností z dualistického systému, který ve své podstatě spočívá v rozdělení kompetencí při vedení společnosti mezi více orgánů, jež se vzájemně doplňují a kontrolují.

Organizační složení akciové společnosti tvoří obligatorně tři orgány. Jsou jimi valná hromada působící jako vrcholný orgán; představenstvo jako orgán řídící společnost a jednající jejím jménem a dozorčí rada s kontrolní a částečně i rozhodovací působností¹.

Valná hromada akciové společnosti bývá v praxi vnímána jako orgán nejvyšší, což vyplývá i z ustanovení § 184 ObchZ. Toto postavení si zasloužila zejména díky okruhu oblastí, které má při své činnosti na starost. Můžeme otevřeně říci, že se jedná o rozhodování o nejdůležitějších otázkách života a dalšího osudu společnosti. V jejich rukou se soustřeďují vrcholné exekutivní i kontrolní pravomoci. Mimo to náleží valné hromadě rozhodování o obsazení ostatních orgánů, které jsou povinny jí skládat účty ze své činnosti.

Představenstvo je statutárním orgánem akciové společnosti, jehož hlavní funkcí je faktické řízení činnosti společnosti a jednání jejím jménem.² Jeho činností se budeme blíže věnovat v následujících kapitolách.

Posledním z obligatorně zřizovaných orgánů akciové společnosti je dozorčí rada. Tento orgán slouží ke kontrole výkonu působnosti představenstva a k uskutečňování podnikatelské činnosti společnosti. K výkonu kontrolní činnosti je dozorčí radě, resp. jejím členům dáno oprávnění nahlížet do všech dokladů a záznamů týkajících se činnosti společnosti a kontrolovat správnost a pravdivost účetních zápisů a prověřovat, zda je podnikatelská činnost společnosti uskutečňována v souladu s právními předpisy, stanovami a pokyny valné hromady. Krom toho je oprávněna za určitých okolností svolávat valnou hromadu a to zejména tehdy, pokud by mohly být ohroženy zájmy společnosti.

¹ Černá, S., Obchodní právo, Akciová společnost. 3. Díl, Praha: ASPI, 2006, s. 220.

K modifikaci výše uvedeného základního uspořádání orgánu akciové společnosti může dojít v případech, kdy se společnost dostane např. do likvidace. V takovém okamžiku se působnost představenstva přesouvá na likvidátora.³

1.1. Představenstvo

1.1.1. Obecná charakteristika

Představenstvo je statutárním orgánem akciové společnosti, jehož hlavní funkcí je výkon činnosti exekutivní a správní povahy. Jak uvádí zákon v ustanovení § 191 odst. 1 ObchZ, představenstvo „*řídí činnost společnosti a jedná jejím jménem.*“ Zpravidla se jedná o kolektivní orgán, ale zákon ani praxe nevyklučuje opak v případě, kdy má společnost pouze jediného akcionáře.

Tím, že zákonná úprava nepředpokládá osobní angažovanost akcionářů v takové míře, jak je tomu u společností osobní povahy, řídicí funkce je svěřena orgánu, jehož členy nutně nemusí být sami akcionáři. Hlavním předpokladem představenstva je schopnost řídit akciovou společnost jak po stránce odborné, tak i po stránce etické, která v poslední době nabývá na významu.

Konkrétní personální složení představenstva závisí buď přímo, nebo zprostředkovaně na rozhodnutí valné hromady. V případě, že představenstvo je voleno valnou hromadou, hovoříme o rozhodnutí přímém, naproti tomu volba dozorčí radou je zprostředkovaným názorem akcionářů. Je tomu tak proto, že dozorčí rada je sama volena valnou hromadou.

Představenstvo zaujímá k valné hromadě v rámci dualistického systému pozici výkonného orgánu, který má realizovat její pokyny,⁴ řídit se jí schválenými zásadami a skládat účty ze své činnosti. Výjimkou může být případ, kdy společnost uzavřela ovládací smlouvu, která by pro představenstvo znamenala povinnost respektovat pokyny řídicí osoby a řídit se jimi i v případě, že by se lišily od pokynu vlastní valné hromady.

³ Eliáš K, Bartošíková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurz obchodního práva -5. vyd., Praha : C.H. Beck, 2005, s. 292.

⁴ Černá, S., Obchodní právo, Akciová společnost. 3. Díl, Praha: ASPI, 2006, s. 220.

Působnost představenstva jakožto statutárního orgánu akciové společnosti je obchodním zákoníkem vymezena tzv. „zbytkovou klauzulí“. Ustanovení § 191 odst. 1 ObchZ přiznává vlastní rozhodovací prostor představenstvu ve všech záležitostech, které nejsou obchodním zákoníkem nebo stanovami vyhrazeny do působnosti valné hromady nebo dozorčí rady.⁵ Rozsah jednatelského oprávnění statutárního orgánu může s účinností ve vnějších vztazích společnosti omezit pouze zákon. Omezení stanovami či rozhodnutím valné hromady nebo dozorčí rady mohou omezit jednatelské oprávnění představenstva pouze s účinky ve vnitřních vztazích společnosti a nejsou tedy účinná vůči třetím osobám.⁶ V rámci rozhodování představenstva je nutno rozlišovat projevy vůle směřující dovnitř společnosti nazývané obchodním vedením a projevy vůle navenek vůči třetím osobám nazývané právními úkony společnosti.

1.1.2. Obchodní vedení

Jak vyplývá z důvodové zprávy k zákonu č. 370/2000 Sb., jímž došlo k novelizaci obchodního zákoníku, rozumí se obchodním vedením „*provozování základní hospodářské činnosti a rozhodování o záležitostech uvnitř společnosti.*“⁷ Vymezení pojmu obchodního vedení společnosti můžeme také nalézt v četných rozhodnutích Nejvyššího soudu ČR, kupříkladu rozhodnutí ze dne 5. dubna 2006, sp. Zn. 5 Tdo 94/2006, či rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. října 2005, sp. Zn. 5 Tdo 1208/2005. Obecně užívaná definice se vyjadřuje o obchodním vedení jako o rozhodování o vnitřních záležitostech společnosti, které nezakládá práva a povinnosti společnosti vůči třetím osobám, a v jejímž rámci dochází ke správě společnosti po stránce hospodářské, výrobní, technické, personální a organizační.⁸

⁵ Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R., Akciové společnosti. 6. přepracované vydání, Praha : C. H. Beck, 2007, s. 356.

⁶ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník, Komentář. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006 s. 653.

⁷ Řeháček O., Bulletin advokacie, Jednání členů představenstva akciové společnosti a obchodní vedení akciové společnosti, 2005, č. 5, s. 22-28.

⁸ Eliáš K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurz obchodního práva -5. vyd., Praha : C.H. Beck, 2005, s.238.

1.1.3. Právní úkony společnosti

Právními úkony představenstva rozumíme projev vůle společnosti navenek, jež jsou důvodem pro vznik práv a povinností společnosti vůči třetím osobám. Tyto projevy vůle představenstva jsou chápány jako jednání společnosti samé, a proto bude z těchto projevů vůle zavázána vůči třetím osobám i za situace, kdy došlo k překročení předmětu podnikání představenstva. To je stanoveno v § 191 ObchZ. Jak již bylo zmíněno výše, omezení jednání vyplývající ze stanov, rozhodnutí valné hromady nebo dozorčí rady nemá žádný význam pro třetí osoby. Tento postoj má svůj základ v odmítnutí aplikace teorie „ultra vires“ uplatňované v mnohých zahraničních právních řádech, podle níž je subjektivita právnických osob omezena jen na záležitosti, které souvisí s předmětem jejich činnosti⁹.

1.1.4. Způsob jednání představenstva

Představenstvo je kolektivním orgánem vždy, má-li akciová společnost více než jednoho akcionáře. Způsob jednání představenstva, stejně tak jako vymezení členů, kteří jsou oprávněni jednat jménem společnosti jsou určeny stanovami společnosti. To vyplývá z dikce § 173 písm. g) ObchZ. „*Je možné např. stanovit, že někteří (konkrétně určení) členové představenstva mohou jednat pouze společně, zatímco jiní (konkrétně určení) členové představenstva mohou jednat samostatně.*“¹⁰ Pokud však stanovy neurčí způsob jednání a členy, kteří mohou jednat jménem společnosti, platí dispozitivní zákonná úprava § 191 odst. 1 ObchZ., která stanoví, že za představenstvo jedná jménem společnosti samostatně každý jeho člen. Členové představenstva, kteří zavazují společnost a způsob, kterým tak činí, zapisují do obchodního rejstříku. Právo představenstva jednat jménem společnosti může být omezeno, tato omezení však nejsou účinná ve vztahu k třetím osobám. Neurčují-li zákon, stanovy nebo společenská smlouva jinak, mohou se statutární a jiné orgány usnášet, jen je-li přítomna nadpoloviční většina jejich členů a k usnesení je zapotřebí souhlasu většiny přítomných členů.

⁹ Černá, S., Obchodní právo, Akciová společnost. 3. Díl, Praha: ASPI, 2006, s. 235.

¹⁰ Řeháček, O., Bulletin advokacie, Jednání členů představenstva akciové společnosti a obchodní vedení akciové společnosti, 2005, č. 5, s. 22-28.

1.1.5. Složení představenstva a předpoklady pro výkon funkce

Jak již bylo uvedeno výše, představenstvo je kolektivním orgánem s minimálním počtem 3 členů.¹¹ To ovšem platí za předpokladu, že společnost má více jak jednoho akcionáře. Horní hranice počtu členů však nijak omezena není. „Členem představenstva může být pouze fyzická osoba (až na výjimku stanovenou v § 194 odst. 2 ObchZ), která dosáhla věku 18 let, je plně způsobilá k právním úkonům, je bezúhonná ve smyslu zákona č. 455/1991 Sb., (živnostenský zákon) a nenastala u ní skutečnost, jež je překážkou provozování živnosti podle zákona o živnostenském podnikání.“¹² Takovou překážkou může být například zákaz činnosti. Zvolený člen představenstva, který dané podmínky nebude splňovat nebo u něž je dána překážka provozování živnosti, se nestane členem představenstva.¹³ Tato volba nebude mít žádné právní účinky. Jak z ustanovení § 194 odst. 7 ObchZ vyplývá, v okamžiku, kdy by člen představenstva přestal splňovat podmínky stanovené pro výkon funkce stanovené právními předpisy, jeho funkce by tím zanikla, není-li stanoveno zákonem jinak. Do čela představenstva si pak volí jeho členové svého předsedu.

1.1.6. Členství, jeho vznik a zánik

Členství v představenstvu vzniká zásadně volbou. Členové jsou voleni valnou hromadou. Lze však ve stanovách společnosti určit, že členy představenstva volí a odvolává dozorčí rada. V takovém případě musí být způsob volby a odvolání členů představenstva dozorčí radou ve stanovách taktéž určen.

Druhým možným způsobem vzniku členství v představenstvu je tzv. kooptace. Jak uvádí S. Černá, jedná se o postup, kdy představenstvo, jehož počet členů zvolených valnou hromadou neklesl pod polovinu, jmenuje náhradní členy do příštího zasedání valné hromady. Nicméně takový postup musí být dovolen stanovami.¹⁴

¹¹ § 194 odst. 3 ObchZ.

¹² Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R. Akciové společnosti. 6., přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 349

¹³ § 194 odst. 7 ObchZ.

¹⁴ Černá, S., Obchodní právo, Akciová společnost. 3. Díl, Praha: ASPI, 2006, s. 238.

Posledním z uváděných způsobů vzniku členství je jmenování člena představenstva soudem. Tento způsob vzniku funkce člena představenstva, nastupuje až jako řešení krizové situace v představenstvu. „Soud tak může učinit na návrh osoby, která osvědčí právní zájem, a jen na dobu, než budou zvoleni noví členové představenstva“¹⁵ Soud může taktéž členem představenstva jmenovat i právnickou osobu. Ta je povinna určit fyzickou osobu, která bude jejím jménem vykonávat funkci člena představenstva. Doba funkce člena představenstva je maximálně pětiletá.

K zániku funkce v představenstvu může dojít z různých právních důvodů. Ve většině případů dochází k zániku funkce uplynutím funkčního období, odvoláním orgánem, který člena do představenstva zvolil, odstoupením nebo smrtí. Odstoupení musí být oznámeno představenstvu nebo orgánu, jenž daného člena zvolil. Zvláštním případem zániku funkce je situace, kdy člen představenstva přestane splňovat podmínky stanovené obchodním zákoníkem a případně i dalšími právními předpisy pro výkon funkce. Za daných okolností funkce končí automaticky, bez dalšího rozhodování orgánu akciové společnosti.¹⁶ Jestliže člen představenstva zemře, odstoupí z funkce, je odvolán nebo jinak skončí jeho funkční období, má příslušný orgán společnosti povinnost do tří měsíců zvolit nového člena představenstva.

1.1.7. Vztah mezi společností a členem představenstva

Mezi členem představenstva a akciovou společností vzniká závazkový vztah, který má charakter absolutně obchodní povahy.¹⁷ Protože jde o úpravu kogentní (závaznou), nelze zde vyloučit právní režim obchodního zákoníku dohodou. Na tento právní vztah se přiměřeně použijí ustanovení o mandátní smlouvě (§ 566 an. ObchZ). Vzhledem k smluvní volnosti stran je v tomto případě možné, aby si strany závazku sjednaly odchylky. Pokud je právní vztah mezi členem představenstva a společností založen smlouvou o výkonu funkce (§ 66 odst. 2 ObchZ), je nutné, aby se svým obsahem nedostala do rozporu s kogentními ustanoveními obchodního zákoníku nebo do rozporu s povahou věci.¹⁸ Hlavní funkcí této smlouvy je bližší určení práv a povinností člena představenstva. Nejvyšší soud uvedl ve svém rozhodnutí ze

¹⁵ Černá, S., Obchodní právo, Akciová společnost. 3. Díl, Praha: ASPI, 2006, s. 239.

¹⁶ Eliáš K, Bartošiková M, Pokorná J. a kolektiv, Kurz obchodního práva -5. vyd., Praha : C.H. Beck, 2005, s.297.

¹⁷ § 261 odst. 3 písm. f) ObchZ.

¹⁸ Eliáš K, Bartošiková M, Pokorná J. a kolektiv, Kurz obchodního práva -5. vyd., Praha : C.H. Beck, 2005, s.298.

dne 17.8.2004, sp. zn. 21 Cdo 737/2004, že není možné, aby výkon činnosti statutárního orgánu byl náplní pracovního poměru. Není ale vyloučeno, aby osoba, která je členem představenstva a vykonává svou funkci, byla současně i v jiném právním vztahu se společností.¹⁹ Tento názor zastával i Vrchní soud v Praze ve svém rozhodnutí ze dne 21.4.1993, sp. zn. 6 Cdo 108/92.²⁰ V praxi je častým souběhem souběh s pracovněprávním vztahem. Podmínkou této možnosti je, aby povinnosti vyplývající z členství v představenstvu nebyly totožné s povinnostmi vyplývající z pracovněprávního vztahu, a to z důvodů rozdílných právních úprav pro jednotlivé vztahy. Mohlo by to mít za následek obtížné posouzení, jaká z právních úprav by se aplikovala při porušení některých povinností vyplývajících z daného právního vztahu. Problém by nastal například při nutnosti posouzení odpovědnosti za škodu, kdy pracovněprávní vztah by byl pro odpovědného podstatně pozitivnější a to vzhledem jak k omezené odpovědnosti za škodu, která je stanovena výší 4,5 násobku měsíční mzdy, tak i subjektivní odpovědností, která vyžaduje prokázané zavinění.²¹

1.2. Práva a povinnosti při výkonu funkce

Vzájemná práva a povinnosti představenstva (statutárního orgánu akciové společnosti), resp. jejího člena vyplývají z obchodního zákoníku, přičemž mohou být odlišně upravena ve smlouvě mezi společností a představenstvem či jeho členem. Možnost odlišné úpravy vyplývá z dikce § 66 odst. 2 ObchZ. Práva a povinnosti představenstva a jeho členů tedy zakládají: 1. konkrétní jednatelská (mandátní) smlouva uzavřena mezi společností a představenstvem či jeho členem, 2. ustanovení Obchodního zákoníku, která závazným způsobem upravují povinnosti statutárních orgánů a jejich členů a mají tudíž přednost před přiměřeným užitím právní úpravy o smlouvě mandátní, 3. ustanovení Obchodního zákoníku o smlouvě mandátní, nestanoví-li konkrétní jednatelská (mandátní) smlouva či zákon něco jiného²².

¹⁹ Černá, S., Obchodní právo, Akciová společnost. 3. Díl, Praha: ASPI, 2006, s. 240.

²⁰ Štenglová, I., Plíva, S., Tomas, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12 vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 670.

²¹ Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná J. a kolektiv, Kurz obchodního práva - 5. vyd., Praha : C.H. Beck, 2005, s. 241.

²² Bartošíková, M., Obchodní právo, Povinnost a odpovědnost statutárních orgánů kapitálových společností, 1998, č. 11.

Jak z výše uvedeného vyplývá, k základním povinnostem členů představenstva akciové společnosti patří výkon funkce v souladu s povinnostmi upravenými jak v jednatelské (mandátní) smlouvě, tak i v souladu s povinnostmi upravenými v obchodním zákoníku.

Dle obecných ustanovení obchodního zákoníku i ustanovení o mandátní smlouvě, která se aplikuje subsidiárně, jsou členové představenstva povinni při výkonu své funkce ve společnosti vykonávat svou působnost osobně, s odbornou péčí a v jejím zájmu. Z těchto ustanovení je zřejmý záměr zákonodárce upravit vztah tak, aby člen představenstva jednal vždy v zájmu společnosti (mandanta) a nikoliv v zájmu sebe sama. Mezi další výslovné povinnosti člena představenstva patří povinnost řídit se zásadami a pokyny schválenými valnou hromadou, pokud jsou však v souladu s právními předpisy a stanovami, dodržovat zákaz konkurence, zachovávat mlčenlivost o důvěrných informacích a skutečnostech, jejichž prozrazení třetím osobám by mohlo společnosti způsobit škodu²³. Jednotlivými povinnostmi se budeme blíže zabývat v následujících odstavcích.

1.2.1. Výkon funkce s péčí řádného hospodáře

Povinnost výkonu funkce s péčí řádného hospodáře, která je výslovně stanovena v ustanovení § 194 odst. 5 ObchZ, je obtížné jednoznačně definovat, a to vzhledem k odlišným názorům předních právních odborníků z oblasti obchodního práva, kteří se touto otázkou blíže zabývali. Obecně se jedná o souhrn několika vlastností, kterými by měl být vybaven každý z členů představenstva. Jak uvádí kolektiv autorů Eliáš, Bartošíková, Pokorná a další, jedná se o profesionalitu při výkonu funkce, pečlivost a loajalitu.²⁴ Konkrétní obsah povinnosti vykonávat funkci s péčí řádného hospodáře je však věcí výkladu. Profesionalitou není míněna schopnost člena představenstva za každých okolností být specialistou v různých oborech. Tento pojem je nutno vykládat jako schopnost rozpoznat potřebu odborného posouzení, vybrat nejlepší specialisty a porovnat jejich názory, na základě nichž posléze člen představenstva činí rozhodnutí v zájmu společnosti. Zákon dále ukládá členu představenstva povinnost řídit se zásadami a pokyny valné hromady, pokud jsou v souladu s právními

²³ § 194 odst. 5, ObchZ.

²⁴ Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná J. a kolektiv, Kurz obchodního práva -5. vyd., Praha : C.H. Beck, 2005, s. 298.

předpisy a stanovami. Vzhledem k postavení valné hromady ve společnosti, a to jako vrcholného orgánu, by toto bez dalšího platilo i bez výslovné úpravy.²⁵

1.2.2. Povinnost zachovávat mlčenlivost

Zachovávat mlčenlivost o všech důvěrných informacích a skutečnostech je další klíčovou povinností členů představenstva akciové společnosti. Je nutno podotknout, že pojem důvěrných informací není obchodním zákoníkem definová a je třeba použít analogie definice důvěrné informace ve smyslu § 81 odst. 1 zák. č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů. Za důvěrnou informaci považuje tento právní předpis takovou informaci, která informuje o hospodářské nebo finanční situaci společnosti, dosud nebyla uveřejněna a jejíž prozrazení třetím osobám by mohlo společnosti způsobit škodu.²⁶ Nepochybně jsou takovými informacemi všechny informace tvořící předmět obchodního tajemství vymezené v ustanovení § 17 odst. 2 ObchZ. a dále všechny informace, jejichž prozrazení může vyvolat účinky uvedené v § 194 odst. 5 ObchZ²⁷.

1.2.3. Zákaz konkurence

Zákaz konkurence upravený ustanovením § 196 odst. 1 ObchZ má v rámci skutkových podstat zvláštní význam. Jedná se o institut, který omezuje možnost podnikání členů statutárních orgánů. Jeho hlavním účelem je zabezpečení rovnosti podnikání a omezení případného poškozování společnosti osobami, které jsou dopodrobna informovány o její situaci, plánech či možnostech.²⁸ Dle výše zmíněného ustanovení nesmí člen představenstva podnikat ve stejném nebo obdobném oboru, v němž podniká společnost, ani nesmí vstupovat se společností do obchodních vztahů. Dále nesmí zprostředkovávat nebo obstarávat pro jiné osoby obchody společnosti, účastnit se na podnikání jiné společnosti jako neomezeně ručící společník nebo jako ovládající osoba jiné osoby se stejným nebo podobným předmětem

²⁵ Černá, S., Obchodní právo, Akciová společnost. 3. Díl, Praha: ASPI, 2006, s. 244.

²⁶ Bartošíková, M., Obchodní právo, Povinnost a odpovědnost statutárních orgánů kapitálových společností, 1998, č. 11

²⁷ Štenglová, I., Plíva, S., Tomas, M. a kol., Obchodní zákoník. Komentář. 12 vydání, Praha : C. H. Beck, 2009, s. 669.

²⁸ Rada, I., Tři zákazy uložené členům statutárních orgánů, Právní rozhledy, 2003, č. 1, s.6.

podnikání a v neposlední řadě nesmí vykonávat činnost jako statutární orgán či člen statutárního nebo jiného orgánu jiné právnické osoby se stejným nebo s obdobným předmětem podnikání. Ačkoliv je úprava zákazu konkurence podrobně upravená v zákoně, v praxi často dochází k jeho obcházení tím, že člen statutárního orgánu založí konkurující společnost prostřednictvím třetí osoby, často manželky, která je jak společníkem, tak i jednatelem společnosti. Tyto zákazy se však nevztahují na případy koncernu. Jak uvádí zákon, omezení členů představenstva v rámci zákazu konkurence může být stanovami nebo usnesením valné hromady rozšířeno o další jednání. Je však naprosto vyloučené jeho zúžení či vyloučení.

Jak dále uvádí ve své publikaci S. Černá, obchodní zákoník zakazuje v ustanovení § 196a, další specifický případ střetu zájmů, kdy člen představenstva uzavírá jako fyzická osoba se „svou“ společností smlouvu, jejímž předmětem je majetkové plnění. Tento režim se uplatní při uzavírání smluv o úvěru či půjčce, o bezplatném převodu majetku ze společnosti na člena představenstva nebo osobu se zvláštním vztahem ke společnosti a konečně při uzavření smluv jejich obsahem je zajištění závazků člena představenstva nebo uvedené osoby. Tento zvláštní režim dopadá také na smlouvy, které svým obsahem stojí mimo rámec činnosti společnosti uskutečňované v rámci svého předmětu podnikání.²⁹

1.3. Odpovědnost a ručení členů statutárních orgánů při porušení povinností, náhrada škody

1.3.1. Odpovědnost členů představenstva při porušení povinností

Jak již bylo uvedeno v kapitole zabývající se vztahem mezi společností a členem představenstva, mezi členem představenstva a akciovou společností vzniká závazkový vztah, který má charakter absolutně obchodní povahy. S ohledem na povahu závazkových vztahů, porušení primární povinnosti má za následek vznik povinnosti sekundární, čili povinnosti snášet nepříznivé důsledky z porušení primární právní povinnosti. Tyto nepříznivé důsledky jsou v terminologii teorie práva nazývány odpovědností.

²⁹ Černá, S., Obchodní právo, Akciová společnost. 3. Díl, Praha: ASPI, 2006, s. 248.

Jako možné důsledky nastalé obchodněprávní odpovědnosti členů představenstva, kteří porušili primární povinnosti při výkonu své funkce zákon připouští: 1. odvolání člena představenstva z funkce, 2. zaplacení smluvní pokuty, byla-li sjednána, 3. náhradu škody, 4. speciální sankce upravené v ustanovení § 65 odst. 2 ObchZ při porušení povinnosti vyplývající ze zákazu konkurence.

Vztah členů představenstva a akciové společnosti podléhá zákonné úpravě Obchodního zákoníku. Klíčovým ustanovením upravující povinnosti a případné následky za jejich porušení je § 194 odst. 5 ObchZ. Stanoví, že „*ti členové představenstva, kteří způsobili společnosti porušením právních povinností při výkonu působnosti představenstva škodu, odpovídají za tuto škodu společně a nerozdílně.*“ Tato solidární odpovědnost se však vztahuje pouze na členy představenstva, kteří se nějakým způsobem podíleli na vzniklé škodě, nikoliv na všechny členy tohoto orgánu nerozdílně³⁰. Dalšími neméně důležitými ustanoveními upravující náhradu škody, jsou ustanovení obchodního zákoníku o náhradě škody (§ 757 spolu s § 373)

Člen představenstva odpovídá při porušení svých povinností za skutečnou škodu a za ušlý zisk. Jeho odpovědnost není nijak omezena a nemůže být ani smlouvou mezi společností a členem či stanovami vyloučena. Takové ujednání by bylo absolutně neplatné.³¹ Při vzniku škody společnosti porušením povinností členů představenstva odpovídají její členové objektivně. Není tudíž vyžadováno zavinění. Zákonná úprava dává členovi představenstva možnost zprostit se odpovědnosti, prokáže-li, že porušení povinností bylo způsobeno okolnostmi vylučujícími odpovědnost.³² Okolnostmi vylučujícími odpovědnost jsou případy, kdy člen představenstva nemůže dostát plnění jeho povinností v důsledku vyšší moci, nebo případy, kdy škoda vznikne společnosti tím, že plnil pokyn valné hromady (§ 194 odst. 4). Jak stanoví § 194 odst. 4, musí se jednat o pokyny v souladu s právními předpisy nebo stanovami. Za těchto okolností je člen povinen jednat dle těchto pokynů. Pokud by byl pokyn protiprávní, musel by jej člen představenstva odmítnut, jinak by sám odpovídal za způsobenou škodu. Za další okolnost vylučující nástup objektivní odpovědnosti člena představenstva lze považovat dodržení zákazu určitého jednání jménem společnosti udělený dozorčí radou, nebo případ, kdy dozorčí rada neudělí představenstvu předchozí souhlas k uzavření smlouvy, je-li to zákonem předepsáno. Je tomu tak např. při zcizování majetku

³⁰ Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurz obchodního práva -5. vyd., Praha : C.H. Beck, 2005, s. 299.

³¹ Černá Černá, S., Obchodní právo, Akciová společnost. 3. Díl, Praha: ASPI, 2006, s. 249.

³² Ustanovení § 373 hovoří o okolnostech vylučující odpovědnost.

přesahujícího svou hodnotou jednu třetinu vlastního kapitálu společnosti (§ 193 odst. 2. ObchZ). Za daných okolností by byli odpovědni členové dozorčí rady.³³

Důkazní břemeno v případě pochybností o plnění funkce s péčí řádného hospodáře, jež je jednou z hlavních povinností člena představenstva, nese člen představenstva a nikoliv společnost. Tento názor zastává i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 20.10.2009, sp.zn. 29 Cdo 3775/2008, kde uvedl: „Nesení důkazního břemene o tom, že jednal s péčí řádného hospodáře, předpokládá, že jednatel společnosti s ručením omezeným v případě sporu uvede okolnosti, z nichž plyne, že v konkrétním případě jednal s péčí řádného hospodáře (tedy že bude tvrdit rozhodné skutečnosti), a k nim označí důkazy, jimiž mají být tyto rozhodné skutečnosti prokázány. Netvrdí-li účastník řízení rozhodné skutečnosti, nemůže z povahy věci ani označit k těmto neexistujícím tvrzením důkazy. Z ustanovení § 194 odst. 5 věty druhé obch. zák., jež na jednatele klade důkazní břemeno, tudíž plyne, že jednatel nese i břemeno tvrzení ohledně skutečností, svědčících ve prospěch závěru, že v konkrétním případě jednal s péčí řádného hospodáře.“ K přenosu důkazního břemene ze společnosti na člena došlo novelou obchodního zákoníku provedenou zákonem č. 370/2000 Sb.. „Toto přenesení důkazního břemene však zakládá pouze povinnost členů představenstva potřebné důkazy navrhnout, nikoliv také povinnost je opatřit.“³⁴

1.3.2. Ručení členů představenstva

Členové představenstva, kteří odpovídají společnosti za škodu, ručí za závazky společnosti společně a nerozdílně. Jestliže odpovědný člen představenstva škodu neuhradil a věřitelé nemohou dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku společnosti pro její platební neschopnost nebo z důvodů, že společnost zastavila platby. Výše zmíněné vyplývá z ustanovení § 194 odst. 6 ObchZ. Ručení je solidární povahy a použijí se tedy ustanovení § 303 an. ObchZ upravující obecná pravidla pro ručení v rámci zajištění závazků. Ručení a jeho úpravě se budeme blíže zabírat v dalších kapitolách této práce.

³³ Černá, S., Obchodní právo, Akciová společnost. 3. Díl, Praha: ASPI, 2006, s. 250.

³⁴ Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R. Akciové společnosti. 6., přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 488.

2. ODPOVĚDNOST A RUČENÍ ČLENŮ PŘEDSTAVENSTVA AKCIOVÉ SPOLEČNOSTI VŮČI TŘETÍM OSOBÁM

2.1. *Charakteristika odpovědnosti statutárních orgánů v české právní úpravě.*

Tuzemská právní úprava kapitálových společností obdobně je obdobně jako u všech kulturních právních řádů založena na principu majetkoprávního oddělení společnosti a jejích členů. Tento princip lze dovodit z mimo jiné i z ustanovení § 420 odst. 2, ObčZ. „Škoda je způsobena právnickou osobou anebo fyzickou osobou, když byla způsobena při jejich činnosti těmi, které k této činnosti použili. Tyto osoby samy za škodu takto způsobenou podle tohoto zákona neodpovídají.“ Omezení odpovědnosti akcionářů akciové společnosti však lze dovodit z ustanovení § 154 ObchZ. Ve svém důsledku to znamená, že odpovědnost za způsobenou škodu třetím osobám tedy ve většině případů nese sama akciová společnost, nikoliv její statutární orgány, resp. její členové. Na to nemá vliv ani fakt, že příčinou vzniklé škody byla nesprávná rozhodovací činnosti představenstva, resp. jeho členů, popřípadě orgánu, resp. jeho členů k této rozhodovací činnosti ze zákona zmocněné (dozorčí rada). Tyto osoby jsou dle české zákonné úpravy ve většině případů odpovědny „dovnitř“ společnosti, nikoliv přímo vůči třetím osobám. Jak již bylo v přecházejících kapitolách uvedeno, odpovědnost se vztahuje nejen na skutečnou škodu, ale i ušlý zisk.

Přímá odpovědnost a ručení členů představenstva akciové společnosti vůči třetím osobám, která by znamenala prolomení hranice majetkové samostatnosti obchodní společnosti, bývá velmi zřídka řešena v rámci činnosti tuzemských soudů. Touto otázkou se v rámci tuzemských poměrů zabývají spíše právní teoretikové, kteří se snaží najít odpovědi na mnoho otázek, které jsou s přímou odpovědností spojeny. Přímá odpovědnost má své zázemí v zahraniční, kde je označována v anglické a americké právní terminologii jako „Piercing the corporate veil“ (propichování závoje společnosti) popřípadě v terminologii německé „Durchgriff“ (průnik). Jak již jsem naznačil, institut přímé odpovědnosti je českým právem doposud velmi stroze upravený. Na rozdíl od tuzemské právní úpravy, otázka průlomu

majetkové samostatnosti společnosti je předmětem zájmu jiných států již řadu desetiletí. Jako neaktivnější země z pohledu hodnocení činnosti směřující k prolomení majetkové samostatnosti společnosti bych uvedl Anglii, USA, Francii a Německo. Úkolem této práce je věnovat pozornost úpravě přímé odpovědnosti v rámci českého právního řádu. Proto budeme zahraniční úpravě věnovat pouze část této práce se zaměřením zejména na judikaturu německých, anglických a amerických soudů.

Jak již bylo zmíněno výše, otázka průniku bývá předmětem diskuzí našich předních právních teoretiků a to z několika důvodů. Hlavním z nich je fakt, že prolomení majetkové samostatnosti společnosti by postavilo mimo službu kogentní ustanovení právního předpisu o neručení členů statutárních orgánů, a to by znamenalo nemalý zásah do principu právní jistoty. Lze říci, že by se jednalo o situaci střetu dvou právních principů a to derogačního důsledku zneužití práva a principu právní jistoty.³⁵ Vzhledem k tomu, že veškeré právní jednání podléhá obecným korektivům dobrých mravů, zásad poctivého obchodního styku, zákazu obcházení účelu zákona či velmi důležité zásady poctivého obchodního styku, vzniká zde prostor pro úvahu o průlomu principu majetkové samostatnosti obchodních společností tehdy, byl-li by tento princip zneužit statutárním orgánem k nepřiměřenému přenesení vysokého rizika hospodářského neúspěchu na třetí osoby, resp. věřitele.³⁶ Proto i v českém právním prostředí zákonodárci omezují zneužívání obchodní společnosti konstituované jako samostatná právní entita s majetkem odděleným od majetku společníků k tíži osob, jež vstupují do právních vztahů s danou obchodní společností. V rámci této práce se budeme podobněji věnovat ustanoveními připouštějícím přímou odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností, tedy i členů představenstva akciové společnosti obsažených v zákonu č. 513/1991 Sb., obchodním zákoníku, v zákoně č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), v zákoně č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev a v neposlední řadě v zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku.

Nutno také podotknout, že institut majetkoprávní samostatnosti bývá převážně zneužíván v rámci kapitálových společností, zejména pak jednočlennými společnostmi s ručením omezeným. Ty jsou pro svou organizační strukturu nejvýhodnější formou pro prosazování zájmů jejich společníků. I přes případy zneužívání majetkové samostatnosti společnosti se domnívám, že princip právní jistoty tvořící jeden ze základních stavebních kamenů soukromoprávních vztahů by neměl být porušován. Pravdou je, že zásada

³⁵ Černá, S. in Pauknerová, M., Tomášek, M., et al., Proměny soukromého práva IV. Karolinum, 2009, s. 41.

³⁶ Paťek, D. in Pauknerová, M., Tomášek, M., et al., Proměny soukromého práva IV. Karolinum, 2009, s. 53-54.

majetkoprávní samostatnosti slouží do jisté míry jako motivační prvek při rozhodování fyzických osob, zdali začít podnikat či nikoliv formou založení kapitálové společnosti. Jistota omezeného ručení vyplývající již z názvu společnosti s ručením omezeným pro podnikající fyzické osoby znamená zaručeně omezené riziko v případě jejich podnikatelského neúspěchu. Domnívám se tedy, že častější odklon od zakotvené majetkoprávní samostatnosti obchodní společnosti a členů statutárních orgánů nevypočitatelný, by pro mnoho podnikajících osob to mohlo mít fatální následky. S tím by mohl souviset i klesající zájem zakládat kapitálové společnosti, což by mohlo mít v konečném důsledku negativní dopad i na finanční politiku státu, zejména pak v podobě zmenšení příjmů státní pokladny pocházející z daní z příjmů právnických osob.

Zastávám názor, že jako možné řešení nedostatečné právní úpravy a s tím spjatých negativních důsledků, by bylo větší využití principu smluvní volnosti. V rámci tohoto principu je dána každé straně obchodního závazkového vztahu možnost případná rizika eliminovat prostřednictvím smluvních ujednání či jiným zajištěním vzájemných závazků, např.: zřízením zástavního práva, právní záruky atd.

2.2. Česká zákonná úprava odpovědnosti a ručení členů představenstva vůči třetím osobám

Český právní řád neobsahuje komplexní úpravu institutů umožňujících přímou odpovědnost a ručení členů představenstva akciové společnosti vůči třetím osobám. Jednotlivá ustanovení jsou rozptýlena do různých právních předpisů, které byly uvedeny výše. Nelze přesně říci, jaká oblast je v rámci právní praxe nejfrekventovanější, zcela jistě možno tvrdit, že nejdiskutovanější jsou vztahy vznikající v rámci insolvenčního řízení. My se budeme v následujících podkapitolách podrobněji věnovat jednotlivým ustanovením, které připouštějí přímou odpovědnost členů statutárních orgánů obchodních společností. Vzhledem k povaze ustanovení bude hovořeno obecně o možnosti dovození odpovědnosti členů statutárních orgánů a dalších zákonem zmíněných osob, nikoliv pouze o členech představenstva, čímž by došlo k nežádoucímu zúžení zákonné dikce.

2.2.1. Odpovědnost za škodu při neoprávněném podnikání

Ustanovení § 3a odst. 2 ObchZ

První ustanovení umožňující přímý postih člena představenstva akciové společnosti, kterému bude věnována v rámci této práce pozornost, je ustanovení § 3a odst. 2, obchodního zákoníku. *„Osoba, která uskutečňuje činnosti, k níž se podle zvláštních právních předpisů vyžaduje ohlášení nebo povolení, bez takového ohlášení nebo povolení, a osoby, které takovou činnost uskutečňují jménem jiné osoby anebo na její účet, odpovídají za škodu tím způsobenou; tím není dotčena jejich odpovědnost podle zvláštních právních předpisů.“* Vzhledem k nepřiliš přesné formulaci § 3a odst. 2 ObchZ, je nutné brát zřetel na záměr zákonodárce při použití pojmů „ohlášení“ a „povolení“ při tvorbě tohoto ustanovení. Při doslovném výkladu zákona by došlo k zúžení okruhu činností, na které se má toto ustanovení použít. V případě „ohlášení“, by se jednalo pouze o ty činnosti, pro které je vyžadováno zákonem předběžné ohlášení, v našem případě tedy o provozování ohlašovací živnosti bez ohlášení. V případě „povolení“ by šlo pouze o podnikatelské činnosti, k jejichž výkonu zákon vyžaduje povolení. Doslovným výkladem by tedy došlo k opomenutí podnikatelských činností, jejichž výkon je upraven veřejnoprávními předpisy a které pro výkon vyžadují registraci, zápis do zákonem stanovené evidence nebo udělení licence. Jak J. Dědič, ve svém komentáři Obchodního zákoníku uvádí: *„je třeba pod pojem „ohlášení“ zahrnout všechny případy, kdy lze určitou činnost vykonávat při splnění zákonem stanovených předpokladů a příslušnému orgánu je třeba pouze tuto skutečnost oznámit nebo požádat o zápis do zákonem stanovené evidence.“* Na povolení k provozování určité činnosti však není právo ani při splnění všech zákonných podmínek a oprávnění k určité činnosti vzniká až na základě příslušného správního rozhodnutí, kterému předchází možnost správního uvážení, zda bude příslušné oprávnění vydáno.³⁷

Smyslem tohoto ustanovení je založit bezvýjimečnou odpovědnost za škodu osob, které provozují určité činnosti podnikatelským způsobem bez patřičného oprávnění či povolení. Je bez právního významu, zda dotčené subjekty patřičné oprávnění či povolení nikdy nezískaly, či jim bylo odňato, zaniklo nebo jim byla daná činnost zakázána. Odpovědnost za škodu se vztahuje nejen na osoby provozující určitou činnost bez patřičného oprávnění či povolení (nedovolenou činnost) svým jménem a na vlastní účet, ale i na osoby

³⁷ Dědič, J., Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. Polygon. Praha, 2002, s. 54

uskutečňující nedovolenou činnost jménem jiné osoby anebo svým jménem, ale na účet jiné osoby. Takovými osobami mohou být statutární orgány či členové statutárních orgánů, prokuristé podle § 15 ObchZ, zákonní i smluvní zástupci neoprávněného podnikatele apod. Za způsobenou škodu odpovídá také ta osoba, která neoprávněně podnikání uskutečňuje tímto způsobem, a to solidárně s osobou, jejímž jménem a na jejíž účet takové neoprávněné podnikání uskutečňuje. Je tedy zřejmé, že se toto ustanovení uplatní i na členy představenstva akciové společnosti, jako členy statutárního orgánu akciové společnosti, což je pro tuto práci klíčové.

Odpovědnost za škodu dle 3a odst. 2 ObchZ považuje kolektiv autorů Pokorná/Kovařík/Čáp ve svém komentáři za odpovědnost absolutní a objektivní. Zákon v tomto případě neposkytuje možnost liberace. Její vznik je nezávislý na dovolání se neplatnosti právního úkonu třetí stranou dle § 3a odst. 1 ObchZ a § 49 OZ. Odpovědnost upravena v § 3a odst. 2 ObchZ je zvláštní úpravou odpovědnosti za škodu ve vztahu k úpravě obecné obsažené v § 373 an. ObchZ. Odpovědnost za škodu neoprávněného podnikatele se bude vždy řídit obchodním zákoníkem bez ohledu na režim právního vztahu založeného mezi neoprávněným podnikatelem a třetí osobou.³⁸ Pelikánová naproti tomu v komentáři k obchodnímu zákoníku³⁹ připouští možnou aplikaci § 374 ObchZ stanovící okolnosti vylučující odpovědnost a tím označuje závěr nepřipouštějící liberaci za ne zcela jednoznačný.

Předpoklady odpovědnosti podle § 3a odst. 2 ObchZ jsou vznik škody, uskutečnění nedovolené činnosti a příčinná souvislost mezi uskutečněním nedovolené činnosti a vzniklou škodou. Prostřednictvím § 3a odst. 2 ObchZ se lze domáhat „spravedlnosti“, když z prokázaného skutkového stavu plyne, že princip majetkoprávní samostatnosti obchodní společnosti byl členem představenstva využit k poškození zájmů a práv třetích osob, či jen k nepřiměřenému přenesení vysokého rizika hospodářského neúspěchu společnosti na třetí osoby a je proto nutno zvažovat dovození přímé odpovědnosti členů statutárních orgánů bez ohledu na jejich limitované či zaniklé ručení. Nebylo by na místě respektovat majetkoprávní samostatnost společnosti v případech, kdy by osoba fakticky řídící společnost zneužila své právo k provozování podnikatelské činnosti, prostřednictvím obchodní společnosti, jakožto samostatného právní entity.

³⁸ Pokorná, J., Kovařík, Z., Čáp, Z. a kolektiv: Obchodní zákoník. Komentář, I. Díl, Wolters Kluwer Česká republika, Praha, 2009, s.17.

³⁹ Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku, 1. Díl, 3. Přepřacované vydání, LINDE Praha, a.s., 2003, s. 63.

V praxi může nastat i situace, kdy jménem neoprávněného podnikatele nebo na jeho účet jednala osoba, která sama podnikatelské oprávnění má. Odpovědnost za škodu vznikne i takovéto osobě. V takovém případě budou pravděpodobně odpovědné obě osoby a budou odpovídat solidárně dle § 383 ObchZ.

2.2.2. Odpovědnost za škodu při přeměnách obchodních společností a družstev

Ustanovení § 50 zákona č. 125/2008 Sb., zákon o přeměnách obchodních společností a družstev

Členové představenstva akciové společnosti mohou být přímo odpovědni vůči třetím osobám za způsobenou škodu i podle právní úpravy přeměn obchodních společností a družstev. Tato otázka byla dříve upravena jednotlivými ustanoveními obchodního zákoníku a to až do roku 2008, kdy vešel v účinnost nový zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev. Nově nabídl komplexní úpravu přeměn společností v rámci jednoho kodexu. V rámci procesu harmonizace českého práva a práva EU, došlo také k přizpůsobení právní úpravy tak, aby byla v souladu s Třetí, Šestou a Desátou směrnicí Rady ES.

Zákon o přeměnách obchodních společností a družstev upravuje přeměny společností formou fúze společností, rozdělení společnosti, převody jmění na společníka, či změnu právní formy společnosti. Všechny tyto přeměny mají ve své podstatě soukromoprávní povahu, z čehož se odvíjí i nutnost ochrany zúčastněných osob. Konkrétně věnuje zákon ve svém ustanovení § 50 odst.1 PřemZ pozornost ochraně společnosti a jejich společníků a věřitelů proti porušování povinností členů statutárních orgánů zúčastněných obchodních společností nebo družstev, znalců ať již jde o znalce pro přeměnu, znalce oceňující jmění zúčastněné obchodní společnosti nebo družstva, tak i znalců přezkoumávajících přiměřenost vypořádání poskytovaného ostatním společníkům při převodu jmění při přeměně zúčastněné obchodní společnosti nebo družstva a tím vzniklé škodě. Jak uvádí komentář zákona o přeměnách obchodních společností a družstev,⁴⁰ jedná se o odpovědnost, která zaujímá v rámci právního řádu České republiky postavení *lex specialis* vůči obecným pravidlům o náhradě škody

⁴⁰ Kuhn, P., Štenglová, I., Bílá, I., Havel, B. a kol. Zákon o přeměnách obchodních společností a družstev. Komentář. 1. Vydání. Praha : C.H. Beck, 2010, s. 181.

upraveným v ustanovení § 415 ObčZ a ustanovení § 373 ObchZ. Jedná se tedy o úpravu zvláštní, která má dle aplikačních pravidel přednost před ustanoveními obecnými. Je zastáván názor, že ačkoliv úprava odpovědnosti podle § 50 PřemZ je vůči ustanovením § 373 an. ObchZ *lex specialis*, jedná se stále o odpovědnost obchodněprávní. Tento názor nachází své opodstatnění v charakteru vztahů mezi korporací a společníkem či jeho členem, resp. korporací a znalcem. Tyto vztahy mají povahu závazkových vztahů upravených § 261 odst. 1 resp. 3 ObchZ. Existencí speciální úpravy odpovědnosti členů statutárního orgánu vůči obecné úpravě v § 194 ObchZ, o které jsme se zmiňovali v předcházejících kapitolách, nejsou dotčeny povinnosti z těchto ustanovení pro členy statutárních orgánů vyplývající⁴¹. Nicméně i povinnosti dle PřemZ jsou ve vztahu k obecným povinnostem speciální svou povahou.

Budeme-li hovořit v rámci ustanovení PřemZ o určitých povinnostech vyplývajících z výkonu funkce, bude se jednat o jejich modifikaci obecných povinností na speciální případy spojené s úpravou přeměn obchodních společností a družstev. Povinnost výkonu funkce s péčí řádného hospodáře je modifikována okolnostmi, za kterých je využívána také v oblasti důsledků ve vztahu k věřitelům. Z těchto důvodů se neaplikuje ani § 194 odst. 6 ObchZ upravující ručení, protože ochrana věřitelů je dána přímou odpovědností.⁴² Nutno dále poukázat na hlavní rozdíl mezi obecnou odpovědností upravenou § 194 odst. 5 ObchZ a odpovědností speciální vyplývající z ustanovení § 50 PřemZ. Speciální povaha odpovědnosti má na rozdíl od obecné úpravy povahu přímé odpovědnosti členů představenstva, resp. znalců vůči společnosti nebo věřitelům. Přímá odpovědnost, jak již bylo zmíněno výše, umožňuje poškozeným osobám, dovolávat se náhrady škody žalobou, a to vlastním jménem v jejich prospěch přímo na osobách, které porušili své povinnosti stanovené zákonem, nikoliv jen na společnosti samé⁴³.

Na odpovědnost za škodu vzniklou porušením povinností členů statutárních orgánů obchodních společností (členů představenstva u a.s.) a znalců dle PřemZ, se použijí ustanovení § 383 an. ObchZ. Při způsobení škody společníkům/členům resp. věřitelům odpovídají všechny osoby, které se podíleli na porušení konkrétních povinností. Ti jsou pak povinni škodu nahradit společně a nerozdílně.

⁴¹ Mezi tyto povinnosti uvedené v § 194 odst. 5 ObchZ patří zejména výkon funkce s péčí řádného hospodáře a zachování mlčenlivosti.

⁴² Kuhn, P., Štenglová, I., Bilá, I., Havel, B. a kol. Zákon o přeměnách obchodních společností a družstev. Komentář. 1. Vydání. Praha : C.H. Beck, 2010, s. 181.

⁴³ To ovšem pouze v případě, že nedošlo k naplnění podmínek pro ručení členů představenstva zakotvené v § 194 odst. 6 ObchZ.

Přímá odpovědnost podle PřemZ také nahrazuje možné ručení zakotvené v § 194 odst. 6 ObchZ. To ale pouze v případech, pokud se jedná o odpovědné osoby tímto zákonem taxativně uvedené. Lze je tedy aplikovat pouze v případech porušení povinností členů statutárních orgánů zúčastněných obchodních společností nebo družstev, znalce nebo znalců pro přeměnu, znalce nebo znalců oceňujících jmění zúčastněné obchodní společnosti nebo družstva a znalce přezkoumávající přiměřenost vypořádání poskytovaného ostatním společníkům při převodu jmění.

Jako tomu bylo v předešlých případech, odpovědnost za škodu má objektivní povahu. Zákon dává možnost zprostit se odpovědnosti za splnění podmínek stanovených § 50 odst. 2 PřemZ. Jako liberační důvod připouští důkaz povinné osoby, že jednala s péčí řádného hospodáře. Jak již bylo uvedeno výše, péče řádného hospodáře v rámci aplikace zákona o přeměnách obchodních společností a družstev vychází z obecného pojetí dle § 194 odst. 5 ObchZ, přičemž dochází k určité moderaci výkladu tohoto pojmu vzhledem k okolnostem, které nastávají pouze v případech přeměn společností. To však neznamená vyloučení či překrývání obecné odpovědnosti stanovené obchodním zákoníkem. Ačkoliv z dikce zákonného ustanovení nevyplývá, kdo nese důkazní břemeno, není pochyb o tom, že důkazní břemeno nese stejně jak tomu je v úpravě obchodního zákoníku⁴⁴ osoba povinná, tedy osoba uvedená v § 50 odst. 1 PřemZ.

Při dokazování toho, že povinná osoba jednala s péčí řádného hospodáře, není relevantní dokazování absence následku, ale její jednání, které bylo činěno v zájmu společnosti, v dobré víře s patřičnou pečlivostí.

Odstavec 3. tohoto ustanovení stanoví, že „*soudní rozhodnutí, jímž se přiznává právo na náhradu škody podle odstavce 1, je pro odpovědné osoby co do základu přiznaného práva závazné i vůči ostatním oprávněným osobám uvedeným v odstavci 1*“ (společníci, členové, věřitelé). Jak uvádí kolektiv autorů v komentáři k tomuto zákonu,⁴⁵ rozhodnutí soudu je podle odstavce 3 závazné do základu přiznaného práva a spor je tak možné vést již jen o výši škody, přičemž se nebrání obraně povinné osoby důkazem jednání péče řádného hospodáře.

Při úpravě promlčecí doby se zákon o přeměnách obchodních společností a družstev odchyluje od obecné úpravy stanovené obchodním zákoníkem v ustanovení § 397. Délka

⁴⁴ Z § 194 odst. 5 ObchZ: „Je-li sporné, zda člen představenstva jednal s péčí řádného hospodáře, nese důkazní břemeno o tom, že jednal s péčí řádného hospodáře, tento člen představenstva.“

⁴⁵ Kuhn, P., Štenglová, I., Bílá, I., Havel, B. a kol. Zákon o přeměnách obchodních společností a družstev. Komentář. 1. Vydání. Praha : C.H. Beck, 2010, s. 181.

promlčecí doby dle obecných ustanovení činí 4 roky. V ustanovení PřemZ zákonodárce tuto dobu prodlužuje na 5 let. Počátek promlčecí doby začíná běžet okamžikem, kdy se stal zápis přeměny do obchodního rejstříku účinným vůči třetím osobám, tedy okamžikem, kdy se zápis přeměny zveřejní v Obchodním věstníku, resp. dříve pokud bylo prokázáno, že byl zápis třetí osobě k dřívějšímu okamžiku znám.

2.2.3. Odpovědnost za škodu způsobenou při snižování základního kapitálu.

Ustanovení § 211 odst. 3 ObchZ, § 216 odst. 4 ObchZ

Další oblastí kde může v rámci tuzemské právní úpravy dojít k dovození přímé odpovědnosti členů představenstev je právní úprava snižování základního kapitálu obchodních společností upravené ustanovením § 211 an. ObchZ. Dle dikce § 211 odst. 3 ObchZ se při snižování základního kapitálu nesmí zhoršit dobytnost pohledávek věřitelů. Toto ustanovení je rozšířením dosavadního čtvrtého odstavce, který zakazoval, aby se snížení základního jmění dotklo práv majitelů dluhopisů. Současné znění však hovoří o dobytnosti pohledávek všech věřitelů a tím je v souladu i s Druhou směrnicí, která ukládá povinnost poskytnout ochranu všem věřitelům bez rozdílu. V souvislosti se snižováním základního kapitálu obchodní společnosti vznikají společnosti povinnosti a s nimi spjatá odpovědnost vůči třetím osobám při jejich porušení. Konkrétní vymezení povinností a úprava odpovědnosti členů představenstva za škodu způsobenou porušením těchto povinností je obsahem ustanovení § § 215 a 216 ObchZ, které byly nově začleněny do obchodního zákoníku zákonem č. 370/2000 Sb. Povinnosti spojené se snižováním základního kapitálu jsou upraveny § 215 ObchZ. *„Představenstvo je povinno písemně do 30 dnů od nabytí účinnosti rozhodnutí valné hromady o snížení základního kapitálu vůči třetím osobám oznámit rozsah snížení základního kapitálu známým věřitelům, kterým vznikly pohledávky vůči společnosti přede dnem, v němž se toto rozhodnutí stalo účinným vůči třetím osobám, s výzvou, aby přihlásili své pohledávky podle odstavce 3.“* Dále je představenstvo povinno zveřejnit rozhodnutí o snížení základního kapitálu po jeho zápisu do obchodního rejstříku v Obchodním věstníku. Musí tak učinit nejméně dvakrát za sebou s alespoň 30 denním odstupem a výzvou pro věřitele, aby přihlásili své pohledávky.⁴⁶ S výše uvedenými

⁴⁶ § 215 odst.2 zák. č. 513/1991 Sb., ObchZ.

povinnostmi představenstva je spjato oprávnění věřitelů přihlásit své pohledávky u společnosti a žádat jejich efektivní zajištění. K tomu je jim dána zákonem stanovená 90 denní lhůta.⁴⁷ V praxi se může stát, že nabízené zajištění není považováno věřitelem za dostatečné. Za takových okolností rozhodne soud na návrh věřitele o přiměřenosti navrhovaného způsobu zajištění a určí, který zajišťovací prostředek by byl úměrný druhu a výši pohledávky.⁴⁸ Věcně a místně příslušným je krajský soud, v jehož obvodu má společnost sídlo. Pokud by před zápisem snížení základního kapitálu do obchodního rejstříku a před uspokojením nebo zajištěním pohledávek věřitelů podle výše zmíněných ustanovení bylo poskytnuto plnění akcionářům z důvodu snížení základního kapitálu nebo z toho důvodu by byla prominuta, nebo snížena jmenovitá hodnota nesplacených částí jejich akcií, budou členové představenstva odpovídat věřitelům společnosti za vzniklou škodu. Zákon zde vylučuje postup podle § 373i. f., § 374 ObchZ. I zde stejně jako v případě ručení dle ustanovení § 194 odst. 6 ObchZ členové představenstva odpovídají společně a nerozdílně. Jedná se o odpovědnost objektivní bez možnosti liberace, což jednoznačně vyplývá z ustanovení § 216 odst. 4 věty třetí ObchZ.

2.2.4. Odpovědnost za škodu při pozdním podání insolvenčního návrhu

Ustanovení § 98 a § 99 zákona č. 182/2006 Sb. (insolvenční zákon)

Další možnost dovození přímé odpovědnosti členů představenstva vůči třetím osobám je zakotvena v ustanoveních zákona č. 182/2006 Sb, o úpadku a způsobech jeho řešení, (dále insolvenční zákon). Zákon ukládá členům statutárních orgánů a dalším osobám ve svém ustanovení § 98 povinnost podat insolvenční návrh v okamžiku, kdy společnost není schopna dále dostát svých závazků.

V souvislosti s platební neschopností společnosti vzniká riziko majetkové újmy dalším subjektům, zejména věřitelům, kteří v důsledku insolvence společnosti nedosáhnou splacení svých závazků. Věřitelé mnohdy nemají potřebné informace o hospodaření a platební schopnosti společnosti, a dostávají se tak do nebezpečí při uzavírání závazkových vztahů s již

⁴⁷ Dle ustanovení § 215 odst. 3 jsou věřitelé oprávněni se ve lhůtě 90 dnů počínaje doručením oznámení podle § 215 odst. 1 nebo počínaje druhým zveřejněním rozhodnutí o snížení základního kapitálu v Obchodním věstníku přihlásit se svými pohledávkami společnosti a žádat jejich efektivní zajištění.

⁴⁸ Koblíha, I., Kalfus, J., Krofta, J., Kovařík, Z., Kozel, R., Pokorná, J. Svobodová, Y.: Obchodní zákoník-Komentář, LINDE PRAHA, a.s., 2006, s. 260.

insolventní společností. Na věřitele je proto nutno pohlížet jako na slabší stranu, na což zákon reaguje větší ochranou jeho právního postavení. Dalším důvodem pro zakotvení přímé odpovědnosti osob povinných dle tohoto zákona je časté zneužívání majetkové samostatnosti společnosti a jejich statutárních orgánů. S touto problematikou se setkáváme v mnoha případech zahraniční judikatury, která byla kolébkou polomení principu majetkové samostatnosti společnosti, a tím i zakotvení přímé odpovědnosti členů statutárních orgánů vůči třetím osobám. Můžeme předpokládat, že i čeští zákonodárci našli určitou inspiraci při tvorbě tohoto právního předpisu, a to zejména v německé právní úpravě.

Úkolem zákonné úpravy je stanovit určité povinnosti dlužníka, které mají omezit hrozbu vzniku škody věřitelům. Příslušné povinnosti, při jejichž porušení dochází ke vzniku škody a úprava odpovědnosti za takto způsobenou škodu, je upravena v §§ 98 a 99 insolvenčního zákona.

Zákon ukládá dlužníkovi povinnost podat insolvenční návrh bez zbytečného odkladu poté, co se dozvěděl nebo při náležitě pečlivosti měl dozvědět o svém úpadku ve formě platební neschopnosti.⁴⁹ Podnikající subjekt musí mít přehled o jeho platební schopnosti, o svém reálném movitém a nemovitém majetku. Důležitá je hodnota reálné likvidity, tudíž schopnosti podnikatelského subjektu v rozhodný okamžik uhradit splatné závazky.

Insolvenční návrh musí být pravdivý, úplný a věcně správný, tedy musí mít všechny potřebné náležitosti, aby byl přijat insolvenčním soudem. Jak J.Kotoučová a kol. ve svém komentáři insolvenčního zákona⁵⁰ uvádí, povinnost podat insolvenční návrh není splněna tím, že dojde k podání insolvenčního návrhu dlužníkem nepříslušnému soudu. K zahájení insolvenčního řízení dochází až v okamžiku, kdy je insolvenční návrh doručen věcně i místně příslušnému soudu. V souvislosti s tím je nutné podotknout, že lhůty pro podání návrhu v insolvenčním řízení nemají povahu procesněprávní, ale hmotněprávní. Pro otázku dodržení zákonných lhůt tedy nelze použít ustanovení § 57 odst. 3 o.s. ř.. Z toho vyplývá, že nestačí, aby byl návrh předán k poštovní přepravě věcně příslušnému soudu.

Odstavec 2 ustanovení § 98 insolvenčního zákona upravuje případy, kdy je dlužník právnickou osobou. V takovém případě jsou povinnosti dlužníka převedeny na osoby, jejichž jednání je jednáním dlužníka. Obecná úprava jednání podnikatele je upravena v § 13 ObchZ.

⁴⁹ § 98 odst. 1 insolvenčního zákona

⁵⁰ Kotoučová, . a kol. Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 291.

Zejména se jedná o statutární orgán právnických osob a likvidátora právnické osoby v likvidaci.

Byla-li porušením povinností uvedených v § 98 insolvenčního zákona způsobena škoda věřiteli, nastupuje odpovědnost dlužníka za škodu nebo jinou újmu. Tato úprava přišla až s účinností insolvenčního zákona a je tudíž relativně nová. Zákon o konkurzu a vyrovnání přenechával úpravu odpovědnosti trestnímu zákonu, a to až do 1.1.2008, kdy byla novelou trestního zákona vypuštěna. Hlavním důvodem vypuštění byla nízká efektivita a velmi slabý vliv na chování podnikatelských subjektů. Proto se zákonodárce vydal cestou postihu dlužníka, resp. jeho statutárního orgánu/likvidátora majetkoprávní újmu. Věřiteli je dána možnost uspokojení svých pohledávek na výše zmíněných povinných osobách.

Jak již bylo výše uvedeno, dlužník je odpovědný v případě porušení svých zákonných povinností uhradit způsobenou škodu popřípadě i jinou újmu. Výše škody spočívá dle insolvenčního zákona v rozdílu mezi zjištěnou výší přihlášené pohledávky věřitelem a částkou, kterou věřitel v insolvenčním řízení skutečně obdržel. Toto výpočtové pravidlo umožňuje zcela přesně a jednoduše určit výši škody, čímž se jeví jako dostatečně efektivní. Odpovědnost zákonných zástupců dlužníka, statutárních orgánů, resp. likvidátora je odpovědností objektivní s tím, že zákon v ustanovení § 99 odst. 3 insolvenčního zákona připouští možnost liberace. Odpovědná osoba se může zprostit odpovědnosti, pokud prokáže, že okamžik podání návrhu neměl vliv na míru uspokojení pohledávky věřitele v průběhu insolvenčního řízení, resp. že povinnost podat insolvenční návrh nesplnila vzhledem ke skutečnostem, které nastaly nezávisle na její vůli, a které nemohla odvrátit ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze po ni spravedlivě požadovat.⁵¹

2.2.5. Odpovědnost a ručení na základě ovládací smlouvy

Ustanovení § 190b ObchZ

Dalším ustanovením, které umožňuje dovést odpovědnost členů představenstva vůči třetím osobám je ustanovení § 190b ObchZ upravující tzv. ovládací smlouvu. Ani zde zákon nehovoří pouze o členech představenstva akciové společnosti a nevylučuje tedy aplikaci na

⁵¹ Kozák, J., Budín, P., Dadam, A., Páchl, L., Insolvenční zákon a předpisy související, Komentář, ASPI Publishing. 2009, s. 124-125.

členy statutárních orgánů jiných obchodních společností, resp. na všechny osoby, které jak uvádí zákon, jménem řídicí osoby udělují pokyny statutárnímu orgánu osoby řízené. Právní vztah vyplývající z uzavřené ovládací smlouvy spočívá v oprávnění řídicí osoby udílet statutárnímu orgánu řízené osoby pokyny, a to i takové, které mohou být pro řízenou osobu nevýhodné. I přes povahu tohoto vzájemného vztahu mezi řídicí a řízenou stranou, zákon nezprošťuje statutární orgány řízené i řídicí osoby povinnosti postupovat s péčí řádného hospodáře. Řídicí osoba musí zejména dbát na kvalitu pokynů, které ačkoliv mohou mít negativní dopad na řízenou společnost, směřují k realizaci koncernových zájmů.

Jak z ustanovení § 190b odst 3 Obch vyplývá, v případě, že osoby (členové statutárního orgánu), které jménem řídicí osoby udělují pokyny statutárnímu orgánu řízené osoby způsobí škodu tak, že poruší svou povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře, budou odpovědní za škodu řízené osobě. Za tuto škodu budou odpovídat společně a nerozdílně.

Pátý odstavec tohoto ustanovení je věnován úpravě přímé odpovědnosti osob, které jménem řídicí osoby udělují pokyny statutárním orgánům osoby řízené. Těmi mohou být kupříkladu členové představenstva akciové společnosti, resp. členové statutárních orgánů jiných obchodních společností. Přímá odpovědnost těchto osob nastupuje tehdy, pokud v důsledku porušení povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře vznikne řízené osobě škoda a v důsledku toho není schopna řádně plnit své závazky vůči věřitelům.⁵² Jak z ustanovení § 190b odst. 6 ObchZ vyplývá, kromě osob udělujících pokyny jménem řídicí osoby zákon připouští i odpovědnost osob, jež jsou statutárním orgánem řízené osoby nebo jeho členem, pokud sami nepostupovali s péčí řádného hospodáře.

2.2.6. Ručení členů představenstva akciové společnosti

Ručení dle ustanovení § 194 odst. 6 ObchZ

Zajištění práv plynoucích z obchodněprávních vztahů, jejichž stranou je obchodní společnost, je nedílnou součástí právní úpravy společností. Jako hlavní způsob zajištění stanoví zákon ručení. Ručení členů představenstva akciové společnosti lze dovodit z ustanovení § 66c a § 194 odst. 6 ObchZ.

⁵² Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 13. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 690.

Poruší-li člen představenstva některou ze svých povinností stanovenou § 194 odst. 5 ObchZ a vznikne-li tím škoda třetím osobám, není člen představenstva dle českého právního řádu přímo odpovědný k uhrazení škody, ale místo něj bude odpovídat právnická osoba. To vyplývá z ustanovení § 420 odst. 2 ObčZ, který zakládá princip majetkoprávní samostatnosti společnosti a jejích členů.

Za podmínek stanovených ustanovení § 194 odst. 6 ObchZ vzniká zákonné ručení členů představenstva, kteří porušením svých povinností způsobili škodu. Z rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. července 2008, sp. zn. 32 Cdo 683/2008, ze dne 22. ledna 2009, sp. zn. 23 Cdo 4194/2008, či ze dne 27. března 2008, sp. zn. 4 Tz 72/2007, vyplývá, že zákonné ručení (člena) statutárního orgánu společnosti za závazky společnosti na základě § 194 odst. 6 ObchZ. nemůže vzniknout, jestliže nebyly prokázány předpoklady jeho odpovědnosti za škodu způsobenou společností.⁵³

Členové představenstva budou ručit v případech, kdy porušením povinností členů představenstva akciové společnosti vznikne společnosti povinnost uhradit způsobenou škodu dotčeným osobám, ale ta jí není schopna uhradit. Teprve tehdy se věřitelé mohou obrátit s nárokem na úhradu vzniklé škody přímo na tyto členy představenstva. Jejich ručení je však omezeno rozsahem jejich odpovědnosti za vzniklou škodu z porušení povinností při výkonu funkce a nad tento rozsah se nemohou věřitelé společnosti jejich nároků úspěšně domáhat.

Aby bylo možné nárokovat plnění z titulu ručení členů představenstva, musí být splněny současně následující podmínky. První podmínkou je předchozí marné uplatnění⁵⁴ nároku u společnosti. Druhou podmínkou je, že odpovědný člen představenstva společnosti škodu neuhradil a poslední, že ručitelský závazek je uplatněn vůči tomu členovi představenstva, který odpovídá za škodu.⁵⁵

Jak je z výše uvedeného zřejmé, za závazky akciové společnosti podle § 194 odst. 6 ObchZ neručí všichni členové představenstva, ale pouze ti, kteří porušili povinnost z výkonu jejich funkce a způsobili tím společnosti škodu. Pokud se na vzniku škody podílelo více členů představenstva, budou odpovídat solidárně při aplikaci ustanovení § 312 ObchZ. Přiměřeně se použijí i ustanovení § 305 ObchZ.

⁵³ Nejvyšší soud ČR Cdo 3665/2008, Rada, I., Odpovědnost funkcionářů vůči třetím osobám: Zejména členů dozorčí rady, Právní rádce, 2008, č. 4, s. 4-16.

⁵⁴ Marné může být z důvodů její platební neschopnosti, nebo protože zastavila platby.

⁵⁵ , Kalfus, I., Krofta, J., Kovařík, Z., Kozel, R., Pokorná, J. Svobodová, Y.: Obchodní zákoník- Komentář, LINDE PRAHA, a.s., 2006, s. 615.

Odpovědnost členů představenstva lze dovodit i z jiných právních předpisů. Nejzrozsáhlejší z nich nabízí trestní zákon, resp. správní předpisy.

Ručení dle ustanovení § 66c ObchZ

K ručení členů představenstva dle § 194 odst. 6 ObchZ se připojuje i ručení dalších osob dle § 66c ObchZ. Jedná se o ručení osob, které pomocí svého vlivu ve společnosti úmyslně přimějí osobu, která je statutárním orgánem nebo jeho členem (tedy i členu představenstva akciové společnosti), členem dozorčího orgánu, prokuristou nebo jiným zmocněncem společnosti, jednat ke škodě společnosti nebo společníků. Obecné ustanovení vyplývá z § 66 odst. 6 ObchZ, které zní: *„Ustanovení tohoto zákona a zvláštních právních předpisů o odpovědnosti a ručení orgánů a členů orgánů společnosti se vztahují také na osoby, které na základě dohody, podílu na společnosti či jiné skutečnosti ovlivňují podstatným způsobem chování společnosti, přestože nejsou orgány ani členy orgánů společnosti, bez zřetele k tomu, jaký vztah ke společnosti mají.*

Není tedy podstatné, v jakém právním vztahu ke společnosti či členům statutárních orgánů je osoba, která přiměje osoby uvedené v § 66c jednat ke škodě společnosti nebo společníků.⁵⁶ Může to být vliv spočívající v rozhodující účasti na společnosti nebo také vliv vyplývající z jiných skutečností jako například v praxi velmi oblíbená „přátelská výpomoc“ tichého společníka, který poskytl společnosti půjčku s tím, že jí podmínil určitým rozhodovacím vlivem v orgánech společnosti prostřednictvím jejích členů. Vždy se však musí jednat o vliv ve společnosti, nikoliv o vliv na osoby, které jednaly ke škodě společnosti, nezávislý na vlivu ve společnosti. Osoba, která takto jednala, bude ručit podle ustanovení § 303 ObchZ⁵⁷ za splnění povinnosti k náhradě škody, která vznikla v souvislosti s takovým jednáním.

⁵⁶ Kalfus, I., Krofta, J., Kovařík, Z., Kozel, R., Pokorná, J., Svobodová, Y.: Obchodní zákoník- Komentář, LINDE PRAHA, a.s., 2006, s. 189.

⁵⁷ Štenglová, I. Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11 vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 246.

2.2.7. Odpovědnost za škodu způsobenou jednáním proti dobrým mravům

Ustanovení § 424 ObčZ

Subsidiarita občanského zákoníku k zákoníku obchodnímu nám otevírá možnost nahlédnout na odpovědnost i z pohledu ustanovení občanského zákoníku. Obecná úprava obsažená v § 420 odst. 2 ObčZ je postavena na principu majetkoprávní samostatnosti obchodní společnosti a jejich členů a chrání tak funkcionáře společnosti. Jak ze znění tohoto ustanovení vyplývá, škoda je způsobená právnickou osobou tehdy, když byla způsobena při její činnosti těmi, které k této činnosti použila. Z toho je zřejmé, že obecná úprava odpovědnosti přímou odpovědnost funkcionářů společnosti vylučuje. Společnost působí jako závoj (corporate veil), který chrání funkcionáře před třetími osobami, jimž byla způsobena škoda. Při výkladu tohoto ustanovení je zřejmé, že společnost bude odpovídat za takovou škodu jen tehdy, pokud je způsobena při její činnosti osobami k tomu zmocněnými. V případě činnosti odchylné od činnosti právnické osoby, tedy excesu osob zmocněných, se nelze více dovolávat její odpovědnosti.

Odpovědnost za jednání proti dobrým mravům je zvláštní odpovědností za škodu upravenou § 424 ObčZ. Základem nástupu této odpovědnosti je úmyslné jednání proti mimoprávním pravidlům, které jsou právním řádem touto cestou postaveny na stejnou úroveň s pravidly právními. Předpokladem odpovědnosti je jednání úmyslně směřující k tomu, aby byla jinému způsobena škoda a zároveň naplňující znaky zákeřnosti, msty, bezohlednosti, resp. nepřiměřené ziskuchtivosti.

Ačkoliv je odpovědnost za jednání proti dobrým mravům zvláštní odpovědností ve vztahu k obecné, mnozí autoři zastávají názor, že se jedná o generální ustanovení, které tvoří potřebný obecný korektiv z hlediska dobrých mravů.⁵⁸ Tím bychom se dostali z režimu § 420 odst. 2 ObčZ a tedy omezení odpovědnosti funkcionářů společnosti pouze v případě excesu při jednání jménem společnosti. Protože tomu tak není, platí výše zmíněné omezení odpovědnosti pouze na případy excesu z jednání právnické osoby.

Jak uvádí L. Chalupa, „§ 424 ObčZ lze aplikovat i tehdy, pokud úmyslné jednání proti dobrým mravům vykazuje znaky odpovědnosti za škodu současně i podle jiného ustanovení

⁵⁸ Švestka, J. in Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol., Občanské právo hmotné. Díl třetí. Závazkové právo. 4. Aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2005, s. 411.

*zákona.*⁵⁹ Je tedy zřejmé, že se bude možné dovolávat odpovědnosti členů představenstva akciové společnosti, pokud porušením svých povinností stanovených zákonem způsobí újmu třetím osobám. Pro zodpovězení otázky, podle jakého práva bude osoba odpovídat, je rozhodující, jaká povinnost bude porušena a v jakém předpisu je tato povinnost uložena. Při porušení povinností uložených obchodním zákoníkem, bude namíste aplikace ustanovení § 373 an. ObchZ, u povinností vyplývajících z občanského zákoníku budou povinné osoby odpovídat podle občanského zákoníku. Tato úprava je obdobná německému ustanovení § 826 BGB. I zde se ustanovení o odpovědnosti za jednání proti dobrým mravům aplikovalo na funkcionáře společnosti v rozhodnutí ve věci Infomatec, kde Spolkový soudní dvůr uznal dva členy představenstva společnosti odpovědnými za škodu způsobenou tím, že úmyslně uváděli v ad hoc sděleních adresovaných veřejnosti nepravdivé údaje, které vedly některé adresáty k tomu, aby si akcie dané společnosti koupili.⁶⁰

2.3. Snaha tuzemských soudů o přímý postih členů představenstva

Tuzemské soudy se otázkou přímého postihu členů statutárních orgánů kapitálových společností, zejména pak členů představenstva akciové společnosti nezabývali příliš často a proto není ani judikatura doposud velmi bohatá. Hlavním důvodem, je relativně nová úprava, zakotvující tento institut do právního řádu České republiky, která byla ve své podstatě reakcí na zvyšující se riziko zneužívání majetkoprávní samostatnosti kapitálových společností a jejich členů zakotvené v ustanovení § 420 odst. 2 ObčZ.

Nejčastějším případem, kdy soudy České republiky dovodily přímou odpovědnost členů statutárních orgánů vůči třetím osobám je zřejmě oblast insolvenčního práva. Konkrétně pak případy, kdy byla způsobena škoda věřitelům společnosti porušením povinnosti podat insolvenční návrh, jak je již v předcházející kapitole podrobněji popsáno. V následující části bude podán obraz o několika případech, kdy byla tuzemskými soudy dovozena přímá odpovědnost za škodu vzniklou porušením povinnosti podat insolvenční návrh, odpovědnost za škodu dle ustanovení § 190b ObchZ a případ, kdy tuzemský soud dovodil ručení dle ustanovení § 194 odst. 6 ObchZ.

⁵⁹ Chalupa, L., Odpovědnost za škodu způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům. Právní rádce, 2003, č. 6, s. 19.

⁶⁰ Rada, I., Odpovědnost funkcionářů vůči třetím osobám: Zejména členů dozorčí rady, Právní rádce, 2008, č. 4, s. 6.

2.3.1. Odpovědnost za škodu vzniklou porušením povinnosti podat insolvenční návrh

Jako názorný případ dovození odpovědnosti za škodu vzniklé na základě porušení povinností podat včasný insolvenční návrh (konkurzní podle původního zákona o konkurzu a vyrovnání) statutárního orgánu dle ustanovení insolvenčního zákona je rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci sp. Zn.: 29 Cdo 4824/2007.

Žalobce a žalovaný uzavřeli dne 7. března 2005 smlouvu o dílo, jejímž předmětem byla dodávka a montáž oplocení novostavby rodinného domku. Žalovaný zde vystupoval jménem společnosti, ve které byl jednatelem. Po provedení díla zaslal žalobce společnosti fakturu, splatnou dne 17. května 2005 s tím, že do 15. listopadu neobdržel žádné plnění, a proto znovu vyzval žalovaného k zaplacení fakturované částky.

Usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 14. dubna 2006 byl na majetek společnosti prohlášen konkurz. Z odůvodnění usnesení vyplývá, že podle zápisu z mimořádně valné hromady společnost dlouhodobě nehradí splatné závazky. Žalovaný sám připustil, že společnost se od počátku roku 2004 potýká s finančními problémy. V průběhu konkurzního řízení na základě zjištěných skutečností správkyní konkurzní podstaty vyšlo najevo, že účetnictví společnosti bylo vedeno nesprávně a neprůkazně, a že nepodává tedy objektivní pohled o stavu majetku a závazků společnosti ke dni prohlášení konkurzu.

Soud prvního stupně se zabýval otázkou, zdali je možné aplikovat ustanovení § 194 odst. 4. a 5., které jsou aplikovatelné i na společnost s ručením omezeným. Chybně vykládal ustanovení § 194 odst. 6 ObchZ, jelikož vázal vznik ručitelského vztahu mezi jednatelem a věřitelem společnosti na existenci závazku jednatele a společnosti. Dovodil, že odpovědnost za škodu způsobenou jednatelem společnosti by připadala v úvahu za předpokladu existence závazku jednatele a společnosti.

K tvrzením žalobce o tom, že mu žalovaný uzavřením smlouvy o dílo způsobil škodu, soud prvního stupně špatně právně zhodnotil podmínky vzniklé škody. Podotkl, že škoda představuje vždy majetkovou újmu, buďto v podobě snížení majetku, k němuž by jinak bez škodní události nedošlo, anebo nezvýšení jeho majetku tak, jak by nastalo při řádném běhu událostí (ušlý zisk), přičemž žalovaný z této smlouvy o dílo majetkovou újmu neutrpěl. Odvolací soud rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil a ztotožnil se s názorem, že

předpokladem ručení dle § 194 odst. 6 ObchZ je povinnost statutárního orgánu hradit společnosti škodu a nesplnění této povinnosti.

Žalobce se ve snaze o ochranu svých práv obrátil s dovoláním na Nejvyšší soud. V dovolání se odkazuje na důvodovou zprávu k zákonu č. 142/1996 Sb., který do obchodního zákoníku vnesl § 194 odst. 6 ObchZ a zdůrazňuje, že smyslem tohoto ustanovení je posílit záruky věřitelů proti společnosti. Argumentoval tím, že jako způsobenou škodu společnosti, kterou jednatel způsobil dlouhodobým nehrazením závazků, nesprávným a neprůkazným vedením účetnictví lze chápat i prohlášení konkurzu na společnost. Vše uvedené nasvědčuje tomu, že nejednal s péčí řádného hospodáře a porušil zákonnou povinnost při výkonu své funkce.

Odvolací soud posuzoval nárok uplatněný vůči jednatelem podle ustanovení § 194 odst. 6 ObchZ. Jak uvedl Nejvyšší soud: *„Jeho právní posouzení nebylo správné, protože toto ustanovení neslouží jako právní prostředek k dosažení náhrady škody, která vznikne věřiteli tím, že statutární orgán dopustí, aby na sebe společnost vzala nový závazek v situaci, kdy již měla být splněna povinnost podat návrh na konkurs (insolvenční návrh) na majetek společnosti, popřípadě že tato povinnost (nastalo-li předlužení teprve poté, co společnosti vznikl takový závazek) nebyla řádně splněna a věřiteli se tak snížila míra uspokojení jeho nároku v rámci prohlášeného konkursu, než kterou by dosáhl, kdyby byla povinnost podat návrh na prohlášení konkursu splněna včas.“*⁶¹

Nejvyšší soud uzavřel, že pokud pohledávka věřitele vznikla až v době, kdy statutární orgán společnosti či jeho člen byl v prodlení se splněním povinnosti podat návrh na konkurs (insolvenční návrh), je škodou celý rozdíl mezi tím, co společnosti jako dlužníku zbývá splnit věřiteli a částkou, kterou věřitel posléze obdržel v konkursu na úhradu této pohledávky.

Nejvyšší soud se v bodě týkající se výpočtu vzniklé škody držel zákonného ustanovení § 99 insolvenčního zákona a dovodil, že vzniklá škoda činí celý rozdíl mezi tím, co věřitel v rámci konkurzního řízení obdržel a pohledávkou, kterou měl vůči společnosti.

⁶¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. Června 2007 sp.zn. 29 Cdo 4824/2007.

2.3.2. Odpovědnost za škodu dle § 190b ObchZ

Odpovědností za škodu dle § 190b ObchZ se zabýval Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 29.09.2009, sp. zn. 5 Tdo 875/2009. Nejvyšší soud s odkazem na ustanovení § 190b odst. 1 a 2 ObchZ zdůraznil, že lze na straně statutárního orgánu jednat jménem řídicí i řízené osoby uvažovat o vzniku odpovědnosti za škodu a s tím případného vzniku ručitelského závazku za splnění povinnosti k náhradě škody. Uvedl, že oprávnění řídicí osoby udílet statutárnímu orgánu řízené osoby i takové pokyny, které mohou být nevýhodné pro řízenou osobu, pokud jsou v zájmu koncernu, nezavazuje osoby tvořící statutární orgán řízené osoby, resp. jeho členů povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře, přičemž stejnou povinnost má též statutární orgán řídicí osoby. V případě porušení povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře nastupuje solidární odpovědnost za škodu podle § 190b odst. 3 a odst. 6 ObchZ., která vznikne nejen řízené osobě, ale i jejím věřitelům, nemůže-li být jejich nárok uspokojen z jiného majetku řízené osoby. Tím, že se obviněný dopustil porušení povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře a svým aktivním jednáním umožnil vznik škody na majetku třetích osob, byla dovozena jeho odpovědnost za způsobenou škodu dle výše uvedených ustanovení.

2.3.3. Ručení členů představenstva vůči třetím osobám dle § 194 odst. 6 ObchZ

Otázku ručení členů představenstva a aktivní věcné legitimace k podání žaloby podle § 194 odst. 6 ObchZ si Nejvyšší soud položil v rozhodnutí ze dne 23.10.2007, sp. zn. 29 Odo 1310/2005⁶².

Žalobkyně (investiční společnost) se domáhala po žalovaných náhrady škody z titulu jejich odpovědnosti jako členů jejího představenstva, kteří neřídili investiční společnost s odbornou péčí ani řádně nezabezpečili její odborné řízení a odborné obchodní vedení při výkonu podnikatelské činnosti spočívající v obhospodařování společného majetku podílníků Podnikatelského tržního podílového fondu, čímž způsobili škodu na tomto majetku. K vzniku této škody došlo, jak žalobkyně uvádí, při uzavírání smluv o uložení a úročení termínovaných

⁶² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23.10.2007 29 Odo 1310/2005

vkladů uzavřených s B. H. a. s. a dodatků k nim a při čerpání peněžních prostředků a nesplněním úvěrových závazků. Peněžní prostředky, které tvořily termínované vklady, patřily majitelům podílových listů fondu. Uzavřené smlouvy obsahovaly ujednání, podle něhož byly termínované vklady vinkulovány ve prospěch B. H. a.s. v souvislosti se smlouvami o kontokorentním úvěru, poskytnutém bankou žalobkyni na provozní potřeby, sjednaném do výše ročního úvěrového rámce 150,000,000,- Kč. I přes to, že žalobkyně závazky ze smlouvy o kontokorentním úvěru, zajištěné peněžními prostředky majitelů podílových fondů, nesplatila, uzavřela s B. H. a.s. další smlouvu o kontokorentním úvěru, která měla soužit na nákup cenných papírů. Účel obou poskytnutých úvěrů nesouvisel dle názoru žalobkyně s činností spojenou s obhospodařováním společného majetku podílníků. Tímto jednáním byli podílníci vystaveni riziku, že se při nesplnění závazků žalobkyní oprávněna B. H. a.s. uspokojí z jejich peněžních prostředků.

Členové představenstva porušili dle názoru žalobkyně své povinnosti, které měli při správě majetku v podílovém fondu v situaci, kdy neměla dostatek prostředků k tomu, aby tyto nároky věřitelů uspokojila. Podle ustanovení § 14 odst. 1 zákona č. 248/1992 Sb., zákona o kolektivním investování, je investiční společnost při správě majetku v podílovém fondu povinna vlastním jménem a na účet podílníků vykonávat práva a povinnosti s tím spojená, zejména pak hospodařit se svěřeným majetkem majitelů podílových listů s odbornou péčí a s cílem zabezpečit spolehlivý výnos nebo růst tohoto majetku a dbát na ochranu zájmů podílníků.

Soud prvního stupně si mimo jiné položil otázku věcné legitimace s tím, že zastával názor, že žalobkyně (investiční společnost) nemůže uplatňovat práva podílníků (jako správce jejich majetku) vůči bývalým členům představenstva podle § 194 odst. 6 ObchZ, jelikož z tohoto ustanovení by byli aktivně legitimováni podílníci, nikoliv investiční společnost.

S výše zmíněným názorem soudu prvního stupně se neztotožnil Nejvyšší soud a dovodil, že nemůže-li investiční společnost uhradit škodu, kterou způsobila porušením povinností členů svého představenstva podílníkům pro nedostatek majetku, vzniká členům představenstva povinnost uhradit pohledávky podílníků za společnost z titulu svého ručení za tyto závazky ve smyslu ustanovení § 194 odst. 6 ObchZ. Věcně legitimována dle názoru je i investiční společnost sama, ne jenom podílníci.

2.4. Judikatura trestních soudu

Vedle obchodněprávní odpovědnosti členů statutárních orgánů obchodních společností může nastoupit i odpovědnost trestní, pokud porušením určité povinnosti vyplývající ze smlouvy či z právního předpisu dojde současně k naplnění skutkové podstaty trestného činu. V judikatuře Nejvyššího soudu se často setkáváme s případy, kdy osobám v postavení členů orgánu společnosti v rámci adhezního řízení je ukládána povinnost k náhradě škody, a to i za okolností, že se jedná o škodu způsobenou při výkonu funkce. Nejtypičtějším případy trestných činů, k jejichž páčání dochází ze strany členů statutárních orgánů jsou: neoprávněné podnikání (§ 251 TZ), zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254 TZ), zneužívání informace a postavení v obchodním styku (§ 255 TZ), zpronevěra (§ 206 TZ), podvod (§ 209 TZ), porušování povinnosti při správě cizího majetku (§ 220 TZ), poškození věřitele (§ 222 TZ), zvýhodňování věřitele (§ 223 TZ), a další. Nárok poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem se projednává v adhezním řízení.

V rozhodnutí sp. zn. 4 Tz 41/2002 ze dne 6. srpna 2002 Nejvyšší soud vyvodil následující závěr: „*V této souvislosti je třeba poukázat, že trestní právo České republiky je doposud postaveno výhradně na principu individuální trestní odpovědnosti fyzických osob. Tato zásada má význam nejen pro rozhodování o vině a trestu, ale i pro ukládání povinnosti k náhradě škody, neboť pouze pachatel (v širším slova smyslu) trestného činu může být v adhezním řízení zavázán k povinnosti způsobenou škodu nahradit. To však platí za současného splnění předpokladu, že se tak nestalo za podmínek uvedených v ustanovení § 420 odst. 2 obč. zák., v němž je stanoveno, kdy je škoda způsobena právnickou nebo fyzickou osobou, byla-li způsobena při jejich činnosti těmi, které k této činnosti použili.*“⁶³

Z výše uvedeného rozhodnutí Nejvyššího soudu lze dovodit, že je nutno v každém jednotlivém případě zkoumat, zda šlo o exces funkcionáře z hlediska výkonu činnosti právnické osoby a dále, že ne každý trestný čin, při němž je způsobena škoda, zakládá osobní odpovědnost funkcionáře za škodu.⁶⁴

Dále se budeme věnovat jednotlivým rozhodnutím Nejvyššího soudu, který dovedl trestní odpovědnost funkcionářů právnických osob, zejména pak trestní odpovědnost za

⁶³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. srpna 2002 sp. zn. 4 Tz 41/2002.

⁶⁴ Rada, I., Odpovědnost funkcionářů vůči třetím osobám: Zejména členů dozorčí rady, Právní rádce, 2008, č. 4, s. 5.

spáchání trestného činu zpronevěry, poškozování věřitele, zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění.

2.4.1. Trestnost spáchaného jednání

Nejvyšší soud se v rozhodnutí ze dne 26.8.2009, sp. zn. 5 Tdo 894/2009⁶⁵ vyjádřil následovně: „*V případě, že pachatel vykonává současně funkci ředitele a jednatele obchodní společnosti, musí být v řízení zjištěno, zda jeho jednání spočívající v nakládání s finančními prostředky uvedené společnost lze ještě podřadit pod výkon jednatelského oprávnění a případně, pokud došlo k překročení tohoto oprávnění, posoudit, zda ve vztahu k uvedeným finančním prostředkům šlo o jejich присvojení ve smyslu § 248 TZ (ve znění účinném do 31.12.2009, od 1.1. 2010 podle § 206 TZ), anebo zda tímto jednáním obviněný spíše neporušil povinnost jednat s péčí řádného hospodáře (srov. § 135 odst. 2 OBZ), případně zda vůbec jde o jednání, které by zakládalo trestní odpovědnost. Přitom ne každé jednání jednatele a ředitele společnosti, které je v rozporu s právními předpisy, zejména pokud neodpovídá náležitému vedení účetnictví nebo není činěno s péčí řádného hospodáře, musí naplňovat znaky trestného činu.“ Z výše uvedeného jednoznačně vyplývá, že soud musí při hodnocení skutkového stavu daného případu pečlivě zhodnotit, zdali je na místě dovozovat trestní odpovědnost či nikoliv. Musí být náležitě zjištěno, zdali jsou naplněny všechny znaky skutkové podstaty trestného činu, zejména pak subjektivní stránka. V případě její absence, by bylo možné dovození pouze soukromoprávní odpovědnosti za porušení povinností člena statutárního orgánu, především pak povinnosti jednání s péčí řádného hospodáře.*

2.4.2. Zkreslování údajů o hospodaření a jmění

Jedním z případů, kdy soud dospěl k závěru, že jednání člena statutárního orgánu naplnilo všechny znaky skutkové podstaty trestného činu dovedl Nejvyšší soud se v rozhodnutí ze dne 23.6.2010, sp. zn. 5 Tdo 556/2010. Soud se v tomto případě zabýval otázkou trestní odpovědnosti za převod obchodního podílu, poškozování věřitele a zkreslování údajů o hospodaření a jmění.

⁶⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26.8.2009 sp. zn. Tdo 894/2009.

Případ spočíval v tom, že si obviněný půjčoval peníze od společnosti, čímž měl mařit uspokojení věřitelů. Byl obviněn z trestného činu zkreslování údajů o hospodaření a jmění spočívající v zatajování účetnictví, což znemožnilo věřitelům získat potřebné údaje o jeho konání. Obviněný se odvolával na údajný prodej svého obchodního podílu, s tím že s prodejem došlo k předání veškerých účetních dokladů. Soud však došel k závěru, že prodej obchodního podílu byl pouze fiktivní. K tomuto závěru došel na základě nemožné identifikace kupujícího a jeho existenci nemohli potvrdit ani svědci. Soudy prvního a druhého stupně tak došli k závěru, že fingovaný prodej obchodního podílu a s tím předání účetních dokumentů sloužilo k odstranění účetnictví obchodní společnosti z dosahu příslušných orgánů, resp. obchodních partnerů-věřitelů tak, aby nedošlo k objasnění ekonomické situace společnosti a tím i k odhalení protiprávní činnosti obviněného. Obviněný nesouhlasil s kvalifikací trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění. Soud uvedl, že trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 125 odst. 1 alinea třetí TZ se dopustí ten, kdo účetní knihy, zápisy nebo jiné doklady sloužící k přehledu o stavu hospodaření a majetku zničí, poškodí, učiní neupotřebitelnými nebo zatají, a ohrozí tak majetková práva jiného nebo včasné a řádné vyměření daně a námitku zamítl. Obviněný dále argumentoval tím, že samotný převod obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným podle ustanovení § 115 ObchZ, není možné bez dalšího pokládat za nezákonný úkon, který by mohl být postižen podle trestního práva. Rozhodující pro závěr soudů prvního a druhého stupně bylo zjištění, které nasvědčovalo tomu, že převod byl učiněn fingovaně a pouze za účelem domnělého předání účetních dokumentů a tím i omezení oprávněných věřitelů při domáhání se splnění svých nároků vůči společnosti, která se tak stala fakticky téměř nekomunikativní pro své věřitele.⁶⁶ Na základě výše uvedeného Nejvyšší soud vydal následující rozhodnutí:

„Samotný převod obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným podle § 115 OBZ není možné bez dalšího pokládat za úkon, který by mohl být postižen podle norem trestního práva. Naproti tomu je však možné uvažovat o trestnosti činu pachatele, který sice uskutečnil převod obchodního podílu, ale zmíněný úkon znamenal ve svém důsledku poškození věřitelů (poškozených) uvedené společnosti, neboť pachatel tímto úkonem znemožnil či podstatně ztížil možnost poškozených domáhat se splnění svých oprávněných nároků vůči ní.“

⁶⁶ 5 Tdo 556/2010

2.4.3. Poškození věřitele

Jako poslední názorný případ, kdy byla dovozena trestní odpovědnost členů statutárních orgánů obchodních společností bych uvedl rozhodnutí Nejvyššího soud ze dne 29.9.2009, sp.zn. 5 Tdo 875/2009.

Nejvyšší soud dovedl spáchání trestného činu poškození věřitele podle § 256 odst. 1 písm. a) TZ (ve znění účinném do 31.12.2009, od 1.1.2010 přečin poškození věřitele podle § 222 odst. 1 písm. a) TZ) tím, že pachatel uskutečnil zcizovací úkony spočívající ve výběrech peněžních prostředků z majetku obchodní společnosti bez poskytnutí jakékoli protihodnoty, aniž by existoval platný právní titul pro dané úkony. Obviněný (dle svého tvrzení působil jako statutární orgán řídicí osoby) předstíral existenci smlouvy o půjčce, aby mohl takto zcizit peněžní prostředky, které byly v podstatě jediným majetkem obchodní společnosti I. H., s.r.o. použitelným k uspokojení jejich věřitelů. Obviněný by byl v tomto případě bez nejmenších pochybností odpovědný podle § 190b odst. 3 ObchZ, kdy porušením svých povinností se své funkce způsobil škodu věřitelům jmenované obchodní společnosti, neboť jejich nároky nemohly být uspokojeny z jiného majetku řízené osoby. I přes odpovědnost vyplývající z obchodního zákoníku neměl Nejvyšší soud žádné pochybnosti o nutnosti použití prostředků trestního práva, neboť jednání obviněného v tomto případě nepochybně vybočilo z rámce běžných obchodněprávních vztahů. K tomuto závěru došel Nejvyšší soud na základě zjištěných skutkových okolností dokazujících úmyslné předstírání smlouvy o půjčce se záměrem zcizení peněžních prostředků a dovedl trestní odpovědnost obviněného za trestný čin poškození věřitele podle § 256 odst. 1 písm. a) odst. 4 TZ.

Pokud se budeme zabývat otázkou náhrady školy věřitelům, je nutno brát zřetel na rozdíl mezi nárokem na náhradu uplatněný vůči společnosti v rámci občanského soudního řízení a nároku na náhradu škody v rámci adhezního řízení uplatněné vůči obviněnému. V tomto případě obviněný namítal nesprávnost výroku o náhradě škody v rozsudku prvního stupně, kterým mu byla uložena povinnost nahradit škodu i věřitelům, o jejichž nárocích již bylo pravomocně rozhodnuto v občanském soudním řízení. Pokud pomineme otázku procesně-právních chyb dovolání, které byly důvodem, proč Nejvyšší soud odmítl dovolací důvody, je nutno poukázat na rozhodné skutkové zjištění, které dokazuje, že obviněný jednal jako statutární orgán obchodní společnosti I. H., s.r.o. a dopustil se trestného činu poškození věřitele podle § 256 odst. 1 písm. a) odst. 4 TZ Povinnost nahradit škodu

věřitelům způsobenou trestným činem byla obviněnému uložena jako fyzické osobě. Naproti tomu náhrada škody ohledně věřitelů, o jejichž nárocích již bylo pravomocně rozhodnuto v občanském soudním řízení, byla uplatněna vůči společnosti, ve které byl statutárním orgánem. Nebyla tedy dána shoda v osobě dlužníka vystupujícího v občanském soudním řízení a pachatele trestného činu, kterým byl obviněný uznán vinným v trestním řízení a neexistovala tedy tzv. překážka litispendence, jak namítal obviněný ve svém dovolání, neboť předmětem řízení byl v obou případech rozdílný nárok.⁶⁷

⁶⁷ 5 Tdo 875/2009

3. ZAHRANIČNÍ ÚPRAVA

Otázka prolomení majetkoprávní samostatnosti právnických osob je na rozdíl od českého právního prostředí již řadu desetiletí řešena judikaturou či zákonnou úpravou mnoha zemí. Existence širokého spektra kazuistiky z Německa, USA a Velké Británie dává i našemu právnímu řádu jistou inspiraci k řešení této problematiky. Problematika prolomení majetkoprávní samostatnosti bývá v anglosaské právní terminologii označovaná jako propichování firemního závoje (Piercing resp. Lifting the corporate veil), či jako průnik (Durchgriff) německou literaturou.⁶⁸

Pro úvod by bylo zřejmě vhodné nastínit počátek a historický důvod pro zakotvení principu samostatnosti právnických osob. K zakotvení tohoto principu došlo současně se vznikem kapitalismu, a jak uvádí Z. Kühn ve svém článku,⁶⁹ stal se páteří moderního práva společností a právního myšlení.

Počátky samostatnosti právnických osob spadají do 19. století, kdy bylo poprvé prolomeno vnímání společnosti jako sdružené skupiny jednotlivců, kteří si zachovávali svou odpovědnost za jejich společné podnikání. Bylo to umožněno jejich jednoduchou strukturou a velikostí. Tento systém se stal neudržitelným v době rozmachu kapitalistického podnikání, kdy docházelo ke vzniku velkých kapitálových společností s tisíci drobnými akcionáři či jinými držiteli vkladů či podílu na společnosti, jejichž možnost podílet se na každodenním řízení společnosti byla nulová. Se ztrátou možnosti faktického řízení společnosti, a s tím spjatou odpovědností za „svá“ špatná rozhodnutí, se začala ztrácet i doposud uznávaná představa o totožnosti společnosti se sdruženou skupinou jednotlivců. Ti se dostali do pozice vlastníků majetkových práv společnosti a již více nefigurovali jako osoby skutečně podílející se na rozhodování společnosti. „Osoby společníků se oddělili od právnické osoby (kapitálové společnosti).“⁷⁰ Tím se vyloučila i jejich odpovědnost za závazky jimi vlastněné společnosti. Jejich jediná odpovědnost se omezila na vklad, který do kapitálové společnosti vložili.⁷¹

⁶⁸ Černá, S. in Pauknerová, M., Tomášek, M., et al. Proměny soukromého práva IV. Karolinum, 2009, s. 28, Kühn, Z.: Fikce samostatnosti právnických osob a její prolomení, Právní rozhledy, 2003, č. 11, s. 542-552.

⁶⁹ Kühn, Z.: Fikce samostatnosti právnických osob a její prolomení, Právní rozhledy, 2003, č. 11, s. 542-552.

⁷⁰ Konstituování právnické osoby jako samostatné právní entity bylo deklarováno rozhodnutím ve věci Salomon v A Salomon & Co Ltd [1897] AC 22.

⁷¹ Kühn, Z.: Fikce samostatnosti právnických osob a její prolomení, Právní rozhledy, 2003, č. 11, s. 543.

Nový princip majetkoprávní samostatnosti kapitálové společnosti se ale dostává již na počátku své existence do různých problémů způsobených zejména složitostí struktur různých skupin společností, které volí formu řady právně samostatných, fakticky na sobě závislých společností.⁷² Další problémy tohoto nově vzniklého principu se začaly projevovat také v okamžiku, kdy začalo docházet k zneužívání tohoto principu osobami s rozhodujícím vlivem ve společnosti. K tomu docházelo nejčastěji v rámci společnosti s ručením omezeným.

V důsledku vzniku principu majetkoprávní samostatnosti společnosti a jeho následovného zneužívání, které sloužilo ke zhoršení postavení věřitelů, rostla potřeba napříč právními řády angloamerického i kontinentálně evropského právního systému reagovat na vznikající bezpráví. Jako příklad možného řešení, resp. reakcí na vznikající problémy se jevila možnost vytvoření tzv. doktríny relativizace právní samostatnosti právnických osob. Ta je zastávána v zemích obou výše zmíněných právních systémů (angloamerického a kontinentálně evropského).

Nutnost prolomení majetkoprávní samostatnosti společnosti v zájmu dosažení spravedlnosti se objevila hned v několika možných oblastech práva související s činností obchodních společností např. u koncernového práva, insolvenčního práva, práva přeměn společností atd.. Velmi oblíbenou cestou jak znevýhodnit věřitele se ukázalo způsobení nebo alespoň přispění k insolvenční společnosti s ručením omezeným. Jak uvádí S. Černá,⁷³ německá judikatura v této souvislosti zaujímá přední místo, pokud jde o obraty v přístupu k řešení této otázky. Obvykle se pro kontinentální judikaturu nedostatek pozitivních ustanovení zákona nahrazuje obecnými ustanoveními kodexu s odkazem na dobré mravy, poctivého obchodního styku atd.⁷⁴

3.1. Německo

Německo je jednou ze zemí kontinentálně evropského právního systému stojící ve své podstatě na římském právu. Ačkoliv je v německém právu zakotven princip majetkové samostatnosti obchodní společnosti, německé soudy si kladou otázku možnosti postihu

⁷² Kühn, Z.: Fikce samostatnosti právnických osob a její prolomení, *Právní rozhledy*, 2003, č. 11, s. 543.

⁷³ Černá, S., *Právní rádce*, Další změna koncepce německých soudů v ochraně věřitelů insolventní společnosti?, 2009, č. 2, s. 55.

⁷⁴ Kühn, Z.: Fikce samostatnosti právnických osob a její prolomení, *Právní rozhledy*, 2003, č. 11, s. 546, Glückselig, R.: Průlom do právní autonomie obchodních společností, *Právní rozhledy*, 2002, č. 5, s. 221.

společníka obchodní společnosti jejími věřiteli, a to zejména tehdy, kdy dochází k zřejmému zneužití majetkoprávní samostatnosti obchodní společnosti společníkem.⁷⁵ Jak již bylo dříve zmíněno, tento průlom je nazýván doktrínou relativní samostatnosti obchodních společností, která si našla cestu především v okamžicích zásahů společníka do majetku společnosti, které měly zničující důsledky pro společnost či v případech odnímání majetku společnosti k tíži věřitelů. Okolnosti umožňující průlom principu samostatnosti definoval německý Nejvyšší soud.⁷⁶ Spolkový soudní dvůr pak doplnil stanovisko Nejvyššího soudu o další prvek, a to jednání proti dobrým mravům (Treu und Glauben). Jak již bylo zmíněno dříve, německá judikatura prošla mnoha změnami v přístupu k řešení této otázky. To bude demonstrováno na jednotlivých případech.

3.1.1. Koncernové právo

Hlavní prioritou každého moderního právního systému je ochrana slabších stran v obchodních vztazích, zejména pak ochrana věřitele. Tato priorita vedla i německé zákonodárce roku 1965 k zakotvení koncernového práva do svého právního řádu⁷⁷, jehož hlavním úkolem bylo upravit vztahy vznikající v souvislosti se složitější strukturou spočívající v ovládnání jedné nebo více kontrolovaných společností (dceřiných) společností mateřskou. V rámci těchto vztahů bylo nezbytné zajistit jednotlivými ustanoveními patřičnou míru ochrany věřitelům a menšinám (Minderheitenschutz).⁷⁸ Definici koncernu nalezneme v ustanovení § 18 Abs. 1 S. 1 Aktiengesetz.⁷⁹ Ochrana třetích osob, zejména pak věřitelů

⁷⁵ Černá, S. in Pauknerová, M., Tomášek, M., et al., Proměny soukromého práva IV. Karolinum, 2009, s. 35, Mühlens, J., Der sogenannte Haftungsdurchgriff im deutschen und englischen Recht, Mohr Siebeck Tübingen, 2006, s. 95.

⁷⁶ Německý Nejvyšší soud se vyjádřil k výjimce samostatnosti následovně: „wenn die Wirklichkeiten des Lebens, die wirtschaftliche Bedürfnisse und die Macht der Tatsachen es dem Richter gebieten, die personen- und vermögensrechtliche Selbständigkeit der GmbH und ihres alleinigen Gesellschafters hintanzusetzen“ – „Pokud nastalé životní skutečnosti, hospodářské potřeby a závažnost nastalých okolností soudci dovolí, může odložit stranou prosazování osobní a finanční nezávislosti společnosti s ručením omezeným a jejím jediným společníkem.

⁷⁷ Německý právní řád upravil jako první na světě právo speciální právní úpravu na sobě závislých podniků – koncernu v ustanoveních §§ 15 ff., 291 ff. AktG..

⁷⁸ Wimmer-Leonhart, S., Konzernhaftungsrecht, Mohr Siebeck Tübingen, 2004, s. 9 a násl.

⁷⁹ Definice koncernu podle Aktiengesetz AG: ein Konzern liegt vor, wenn „ein herrschendes und ein oder mehrere abhängige Unternehmen unter der einheitlichen Leitung des herrschenden Unternehmens zusammengefasst“ sind.

dceřiné společnosti koncernu, má za úkol kompenzovat negativní důsledky vzniklé vlivem řídicí osoby (mateřské společnosti).⁸⁰

3.1.1.1. Autokran⁸¹

Poprvé byla doktrína relativní samostatnosti obchodní společnosti uplatněna v rozhodnutí Spolkového soudního dvora ve věci Autokran. Spolkový soudní dvůr vydal dne 16.09.1985 rozsudek, kterým sice nevytvořil samostatnou koncepci průniku, ale k vnějšímu postihu společníka došel analogií zákona⁸². V tomto případě dovodil, že by společníkům společnosti s ručením omezeným za určitých okolností nemělo být uznáváno odvolávání se na princip majetkoprávní samostatnosti právnické osoby. Dále vyslovil názor, že by osoby řídicí společnost měli při řízení společnosti jednat stejně tak, jako kdyby nebylo žádné omezení odpovědnosti pouze na majetek společnosti. S ohledem na výše zmíněné dovodil ručení společníků dle ustanovení §§ 105, 128 HGB (Handelsgesetzbuch).⁸³

Většinový společník společnosti s ručením omezeným⁸⁴ (Gesellschaft mit beschränkter Haftung-GmbH) vytvořil koncern sedmi dceřiných společností s ručením omezeným (resp. osmi, neboť poslední společnost zajišťovala pro skupinou financování a účetní služby) za účelem omezení rizik smluvní odpovědnosti. Její řízení nebylo založeno speciální ovládací smlouvou mezi mateřskou společností a jejími dceřinými společnostmi, ale faktickým ovládním, které vyplývalo většinovému společníkovi z jeho dominantní majetkové účasti ve společnosti. Ta mu umožnila dceřiné společnosti ovládat a řídit. „*Vliv řídicí osoby byl však natolik komplexní, že cestou náhrady jednotlivé újmy způsobené dceřinným společností nebylo možné jeho negativní majetkové důsledky kompenzovat. Soud dospěl k závěru, že seskupení proto nefungovalo jako běžný faktický koncern, v němž lze „rozklíčovat“ jednotlivé zásady řídicí osoby a následně je zahladit, ale jako seskupení speciální povahy, které lze označit jako kvalifikovaný faktický koncern (kvalifizierter faktischer Konzern).*“⁸⁵ Na základě rozhodování většinového společníka nebyla schopna jedna z dceřiných společností dostát své závazky a uhradit své pohledávky věřitelům. Věřitel se

⁸⁰ Často tak bývá společností s ručením omezeným s jedním společníkem.

⁸¹ II ZR 275/84, GmbHR, 1986

⁸² AktG – Akciový zákon z 6.9.1965.

⁸³ Müllhens, J., Der sogenannte Haftungsdurchgriff im detuschen und englischen Recht, Mohr Siebeck Tübingen, 2006, s. 96.

⁸⁴ Společník byl fyzickou osobou.

⁸⁵ Černá, S., Další změna koncepce německých soudů v ochraně věřitelů insolventní společnosti?, Právní rádce, 2009, č. 2, s. 54-55, AktG § 18 (1).

proto obrátil na soud s žalobou na zaplacení pohledávky, jejíž úhrady se neúspěšně domáhal. Tato dceřiná společnost se však následně dostala do konkurzu. Soud použil analogii § 303 AktG a rozhodl, že společnost s ovládajícím společníkem ručí za závazky členů skupiny přesahující jejich platební schopnost. Toto ustanovení zakládá povinnost zajistit pohledávky věřitelů v případě ukončení smluvního koncernu. V případě Autokran se však nejednalo o smluvní koncern založený na ovládající smlouvě, ale o koncern faktický. Soud musel přistoupit k analogii tohoto ustanovení s odůvodněním, že neshledává důvodu proto, aby ovládající osoba koncernu vykonávající svůj vliv velmi intenzivně a bez ohledu na zájmy dceřiné společnosti a s dceřinou společností neuzavřela ovládací smlouvu, byla ve výhodnějším postavení, než kdyby takovou smlouvu zakládající koncern uzavřela. Rozhodující bylo vykonávání faktického vlivu takové míry, která je obvyklá a byla zákonodárci předpokládána pouze v případě smluvního koncernu.

3.1.1.2. Video⁸⁶

I v tomto případě se rozhodl Spolkový soudní dvůr dne 23.9.1991 použít analogii ustanovení upravující smluvní koncern akciové společnosti.⁸⁷ Stejně tak jako v případě Autokran dovedl existenci faktického koncernu v dané kauze a potvrdil úspěch žalobce v jeho žalobě proti žalované mateřské společnosti. Žalobci vznikla pohledávka ve výši 1.4 mil. DEM vůči mateřské společnosti,⁸⁸ která byla vlastněna jediným společníkem (fyzickou osobou). Tento jediný společník provozoval i další společnosti, jež měly odlišné obchodní zájmy od obchodních zájmů dotčené společnosti. To bylo hlavním důvodem pro možnost aplikace koncernového práva a následné analogie § 303 AktG spočívající v možném postihu jediného společníka. Vedle analogie § 303 AktG aplikoval soud i ustanovení § 302 AktG, které ukládá osobě řídící koncern povinnost uhradit roční ztrátu řízené osoby vykázanou v její účetní závěrce s tím, že jde o vyrovnání za to, že byly postaveny mimo službu předpisy chránící základní kapitál společnosti. Tímto rozhodnutím došlo k posílení ochrany věřitelů. Nicméně to se stalo i předmětem kritiky. Aplikací ustanovení § 302 AktG došlo k nadměrnému oslabení principu právní jistoty spočívající v odpovědnosti za neurčité

⁸⁶ II ZR 135/90, GmbHR, 520

⁸⁷ § 303 odst. 1 AktG: „Endet ein Beherrschungs- oder ein Gewinnabführungsvertrag, so hat der andere Vertragsteil den Gläubigern der Gesellschaft, deren Forderungen begründet worden sind, bevor die Eintragung der Beendigung des Vertrags in das Handelsregister nach § 10 des Handelsgesetzbuchs als bekanntgemacht gilt, Sicherheit zu leisten, wenn sie sich binnen sechs Monaten nach der Bekanntmachung der Eintragung zu diesem Zweck bei ihm melden. Die Gläubiger sind in der Bekanntmachung der Eintragung auf dieses Recht hinzuweisen.“

⁸⁸ GmbH – společnost s ručením omezeným.

ohrožení. Někteří kritikové zastávali taktéž názor, že se toto rozhodnutí svou podstatou stává neslučitelné s dikcí d/Dvanácté směrnice⁸⁹.

3.1.2. Bremer Vulkan

Rozhodnutí Bremer Vulkan⁹⁰ ze dne 17.9.2001 znamenalo konečné opuštění analogie ustanovení koncernového práva jako tomu bylo v kauzách Autogram a Video. Spolkový soudní dvůr ve svém rozhodnutí omezil ručení společníka jen na zásahy společníka do majetku a podnikatelských příležitostí společnosti s ručením omezeným, při kterých by společník nebral přiměřeného ohledu na zájmy společnosti. Pojem přiměřeného ohledu se bude vykládat s ohledem na okolnosti konkrétního případu. Dovolí tedy do jisté míry flexibilně reagovat na konkrétní případ při hodnocení jednání společníka.⁹¹

Spolkový soudní dvůr se při rozhodování poprvé opřel o koncepci ochrany a udržení základního kapitálu společnosti, která vyžaduje po společníkovi ohled na zájmy ovládané společnosti. Takový ohled chybí, pokud společník přivede společnost do stavu, kdy není schopna dostat svým závazkům, jak tomu bylo v této kauze. Jako řešení nastupuje náhrada škody vyrovnávací trvalé poškození společnosti. Toto rozhodnutí přineslo jasno v běžných případech, neposkytlo ale koncepční základ pro řešení extrémních situací.⁹²

3.1.3. KBV aneb zásadní obrat v nerespektování oddělenosti majetku společnosti a majetku společníků

K zásadnímu obratu v ochraně věřitelů došlo rozhodnutím Spolkového soudního dvora (BGH) ve věci KBV dne 24.06.2002.⁹³ Soud zde poprvé došel k závěru spočívajícím v absolutním odmítnutí odvolávání se společníků společnosti s ručením omezeným

⁸⁹ Kühn, Z.: Fikce samostatnosti právnických osob a její prolomení, Právní rozhledy, 2003, č. 11, s. 550, ⁸⁹ Černá, S., Další změna koncepce německých soudů v ochraně věřitelů insolventní společnosti?, Právní rádce, 2009, č. 2, s. 56, Dvanáctá směrnice 89/66/EHS.

⁹⁰ II ZR 178/99, GmbHR, 2001, 1036.

⁹¹ Mühlens, J., Der sogenannte Haftungsdurchgriff im deutschen und englischen Recht, Mohr Siebeck Tübingen, 2006, s. 199.

⁹² Černá, S., Další změna koncepce německých soudů v ochraně věřitelů insolventní společnosti?, Právní rádce, 2009, č. 2, s. 66.

⁹³ II ZR 300/00, GmbHR 2002, 902

zneužívajících právní formu a majetkoprávní samostatnost společnosti zakotvenou v § 13 odst. 2 GmbHG. K aplikaci principu relativní samostatnosti společnosti se soud přikloní tehdy, pokud je zřejmé, že společníci sami nerespektují oddělenost majetku společnosti od svého a společnost již sama neučinila kroky k odstranění tohoto stavu podle § 30 a 31 GmbHG. V takových případech není důvodu, aby soud respektoval majetkoprávní samostatnost společnosti. Společník ztrácí privilegium omezeného ručení, resp. neručení za závazky společnosti k přednostnímu uspokojování pohledávek jejích věřitelů, zejména když společnost sama nezasáhla a nepožadovala vrácení majetku neoprávněně převedeného na společníka, který měl sloužit ke krytí jejího základního kapitálu, případně když byl její postup neúspěšný.⁹⁴

Toto rozhodnutí se dá v rámci německé judikatury považovat za přelomové. Poprvé došlo k možnosti vnějšího postihu společníka společnosti jejím věřiteli za zničení společnosti tzv. Durchgriffshaftung, který představuje obdobu koncepci „Piercing of the corporate veil“.

Spolkový soudní dvůr kromě toho připustil možnost věřitelů chránit se proti společníkům kapitálové společnosti při zneužívání formy a majetkové samostatnosti kapitálové společnosti prostřednictvím obecných ustanovení závazkového práva, a to § 826 BGB.⁹⁵ Toto ustanovení je vykládáno velmi flexibilně a je obdobou ustanovení § 424 ObčZ. Stejně tak jako ustanovení § 424 ObčZ zakládá odpovědnost osob za škodu, která vznikne úmyslným jednáním proti dobrým mravům. Jedním z případů, kdy bylo aplikováno ustanovení § 826 BGB bylo při vědomém „podkapitalizování“ společnosti, která nebyla z tohoto důvodu schopna splácet své pozdější závazky. Důležitým prvkem při hodnocení je vědomí společníka, že tímto krokem může dojít za daných okolností k poškození věřitele⁹⁶. Typickou kauzou je rozhodnutí Spolkového soudního dvora ve věci Architekten ze dne 30.11.1978.

Jak již bylo ostatně výše zmíněno z pohledu české zákonné úpravy, i zde docházelo k různým kritikám poukazujících na podlamování principu právní jistoty. V širším měřítku se stal postup německé judikatury směrem k možnosti tzv. Durchgriffshaftung demotivačním prvkem pro malé a střední podnikatele pro volbu formy podnikání formou společnosti

⁹⁴ Černá, S., Další změna koncepce německých soudů v ochraně věřitelů insolventní společnosti?, Právní rádce, 2009, č. 2, s. 57.

⁹⁵ BGB- Bürgerliches Gesetzbuch (Občanský zákoník)

⁹⁶ Kühn, Z.: Fikce samostatnosti právnických osob a její prolomení, Právní rozhledy, 2003, č. 11, s. 546.

s ručením omezeným. Nutno podotknout, že většina rozhodnutí uplatňující koncept průlomu principu majetkoprávní samostatnosti se týkala kapitálových společností, konkrétně společností s ručením omezeným. Bylo by však možné tuto koncepci aplikovat i na další kapitálové společnosti, a to společnosti akciové. Pokud by člen představenstva disponoval rozhodujícím vlivem ve společnosti a svým jednáním způsobil škodu věřitelům, postupovalo by se stejným způsobem, jako tomu bylo v uvedených případech.

3.2. USA

Na úvod této kapitoly bychom měli vymezit formy právnických osob, které se v oblasti angloamerického právního systému vyskytují. Americké chápání podnikajících subjektů rozlišuje mezi podnikatelem fyzickou osobou⁹⁷, sdružením za účelem podnikání⁹⁸ a korporací.⁹⁹ Systém právnických osob však není zdaleka tak propracovaný, jako tomu je v kontinentálním právním světě. I v rámci angloamerického právního systému existují podnikatelské subjekty postavené na principu majetkoprávní samostatnosti společnosti a jejich členů. Určitou obdobou společností s ručením omezeným, jak je nám známa z českého právního prostředí, resp. Gesellschaft mit beschränkte Haftung z prostředí práva německého, jsou na území common law používány formy podnikatelských subjektů jako například sdružení za účelem podnikání s omezeným ručením všech společníků (limited partnership), společnost s ručením omezeným (limited liability company), popřípadě sdružení za účelem podnikání s omezeným ručením všech společníků (limited liability partnership).¹⁰⁰ Obdobou českých akciových společností je výše zmíněná corporation. Corporation má dvě základní podoby. První je closely held corporation. Tato společnost je specifická menším počtem akcionářů, kteří se účastní na jejím řízení. Druhou podobou je tzv. public corporation. Tato společnost je naopak charakteristická velkým počtem akcionářů, kteří se aktivně nepodílejí na řízení společnosti. Jak bylo uvedeno v obecné kapitole k zahraniční právní úpravě, ke vzniku takových společností došlo rozvojem kapitalismu, a s tím vznikajících velkých korporací, kde její členové ztráceli vliv na faktickém řízení společnosti a bylo nutné zakotvit institut majetkoprávního oddělení společnosti od jejích členů. Ti do té doby cca do

⁹⁷ Sole proprietor

⁹⁸ partnership

⁹⁹ corporation

¹⁰⁰ Glückselig, R.: Průlom do právní autonomie obchodních společností, Právní rozhledy, 2002, č. 5, s. 221.

konce 18. a začátku 19. století byli přímo odpovědni za činnost společnosti, kterou fakticky řídili.

Na rozdíl od kontinentální právní úpravy je majetkoprávní oddělenost v rámci angloamerického právního systému chápána spíše jako určité privilegium, které v případě zjevného zneužívání bývá soudy v rámci rozhodovací pravomoci ignorováno.

Tím, že angloamerický právní systém tzv. common law založeno na systému precedentů (soudních rozhodnutí), disponuje na rozdíl od psaného kontinentálního právního systému patřičnou mírou flexibility, která umožňuje dostat práva spravedlnosti (equity) i v případech, kde by psané právo selhalo. Flexibilita tohoto právního systému se mimo jiné projevila i při nerespektování již ustálené a zakotvené zásady majetkoprávní samostatnosti společnosti a jejích společníků (piercing of the corporate veil). Ani přes rozhodovací činnosti soudů nedošlo k vytvoření jednotné doktríny průniku. Hlavním důvodem byla nejednotnost soudů, a proto nebylo ani možné důvody průniku kategorizovat. Obecně lze říci, že soudy se uchylují k prolomení právní autonomie společnosti tehdy, když je nutné zabránit podvodnému jednání, resp. je toho potřeba k dosažení spravedlivého výsledku (equity).

V kauze *Laya v. Erin Homes, Inc.* se soudce McHugh pokusil vypracovat seznam důvodů, které mohou odůvodnit prolomení zastávané doktríny majetkoprávní samostatnosti společnosti. Dovedil, že lze prolomit majetkoprávní samostatnost tehdy, když: a) je nerespektována společníky majetková samostatnost společnosti a společníci ji využívají pro soukromé potřeby, b) když společník vyvolal u třetí osoby představu, že ručí osobně za závazky společnosti, c) když jménem dvou různých společností jednájí tytéž osoby, nebo společnost byla provozována výlučně pro uskutečnění obchodu jedné fyzické nebo právnické osoby, d) když všechny podíly se nacházejí v rukou jediné osoby či rodiny, nebo byla-li aktiva a pasiva mezi „podniky“ rozdělena takovým způsobem, že se aktiva koncentrovala na jedné a pasiva na druhé straně. Dále tehdy, když by byla společnost při svém vzniku podkapitalizována s přihlédnutím k obchodnímu riziku, které mohli společníci v tomto období předvídat, nebo při založení společnosti a jejím fungování nebylo dbáno předpisů hmotného a procesního práva. U všech uvedených případů však platí, že musí být splněna „obecná“ zásada. Tou je závěr soudu, že se jedná o jednání naplňující znaky podvodu, je třeba dosáhnout práva spravedlnosti (equity).¹⁰¹

¹⁰¹ Glückselig, R.: Průlom do právní autonomie obchodních společností, *Právní rozhledy*, 2002, č. 5, s. 221; Černá, S. in Pauknerová, M., Tomášek, M., et al. *Proměny soukromého práva IV.* Karolinum, 2009, s. 31.

3.2.1. Walkovszky v. Carlton

Z rozhodovací praxe soudů nám jako názorný příklad může posloužit soudní rozhodnutí Walkovszky v. Carlton, ze dne 29. 11. 1966, 223 N.E.2d 6 (NY 1966). Carlton, byl podnikatel, který vlastnil a provozoval taxi společnost. Aby společnost platila menší pojistné, rozhodl se, že společnost rozdělí na 10 menších společností na sobě „nezávislých“. Ty hradily pouze minimální pojistné ve výši 10.000,- US. Carlton byl přitom většinovým akcionářem všech těchto společností. Když jeden z jeho taxikářů z nedbalosti srazil Walkovszkeho a způsobil mu zranění, odvolával se na omezenou odpovědnost jedné z malých společností, která pro minimální pojištění nebyla schopna uhradit způsobenou škodu.

Soudce Kenneth Keating zde vyjádřil svůj názor, že úmyslné podkapitalizování společnosti s úmyslem omezení její odpovědnosti bude vykládáno jako jasné zneužití právnické osoby. Byl toho názoru, že *„společník mající účast v korporaci s veřejnou účastí společnosti (akciová společnost s veřejně obchodovatelnými akciemi), s kapitálem nedostačujícím k pokrytí závazků, které běžně vznikají v souvislosti s výkonem běžného podnikání společnosti, může být osobně za takové závazky odpovědný.“*¹⁰²

3.2.2. United States v. Milwaukee Refrigerator Transit Company

V rámci rozhodování tohoto případu bylo klíčové zodpovězení otázky, zda setrvání na majetkové samostatnosti právnické osoby by ochránilo podvod nebo podpořilo nespravedlnost. Pokud by bylo možno odpovědět kladně na tyto otázky a společnost by byla zneužita k takovému účelu, byl by dán dostatečný důvod k prolomení doktríny samostatnosti a na místo by nastupovala doktrína piercing the corporate veil. Soudce Sanborn uvedl: „Jestliže může být stanoveno nějaké pravidlo za současného stavu práva, pak je to takové, že na korporaci lze pohlížet jako na zákonnou entitu a generální pravidlo, dokud se neobjeví dostatečný důvod pro opak; ale když pojem zákonné entity je použit ke zmaření veřejného

¹⁰² He held that "a participating shareholder of a corporation vested with a public interest, organized with capital insufficient to meet liabilities which are certain to arise in the ordinary course of the corporation's business, may be held personally responsible for such liabilities."; Walkovszky v. Carlton 18 N.Y.2d 414, 223 N.E.2d 6, ze dne 29.11.1966.

zájmu, nastaven špatně, chrání podvod nebo obhájí zločin, právo se bude dívat na společnost jako na asociaci osob.¹⁰³

3.2.3. Kinney Shoe Corp. v. Polan.¹⁰⁴

Dalším případem, kdy se soud uchýlil k „propíchnutí závoje společnosti“ je rozhodnutí ve věci Kinney Shoe Corp. v. Polan.

Polan jako žalovaný v tomto případě vytvořil dvě společnosti. Industrial (leasingová společnost) a Polan Industries (výrobní společnost). V listopadu roku 1984 začal Polan vyjednávat s Kinney o pronájmu budovu jménem společnosti Industrial. Ačkoliv stanovený termín uzavření smlouvy byl určen na prosinec roku 1984, smlouva nebyla podepsána až do dubna 1985. Téhož měsíce uzavřela společnost Industrial podnájemní smlouvu na část budovy společnosti Polan Industries. Tuto smlouvu podepsal sám Polan jménem obou společností. Industrial však neměla žádný majetek, příjem ani bankovní účet. Nevydala ani žádné akcie, protože nikdy nebylo nic vloženo do této společnosti. Jediný příjem, který Industrial měla, byl příjem z podnájemní smlouvy s Polan Industries. První platby byly uhrazeny z osobních prostředků Polana, ale k žádným dalším platbám dle dohody ze strany společnosti Industrial nedošlo, stejně tak jako nedošlo k žádnému plnění společností Polan Industries.

Společnost Kinney zažalovala společnost Industrial na nezaplacenou částku. I přes to, že byl soudem vydán platební rozkaz, společnost Kinney nedostala svých závazků, protože společnosti Industrial i Polan Industries „zbankrotovaly“. Kinney se následně obrátil s žalobou na soud, aby byl uspokojen z majetku Polana, který zjevně vytvořil společnost účelově za omezením odpovědnosti. Nejvyšší soud se v tomto případě musel odklonit od pouhého konstatování podkapitalizace, jelikož by se musel potýkat s argumentem, který byl úspěšný již v řízení před okresním soudem. Žalobce jako dobrovolný věřitel má povinnost se seznámit s finančním statutem společnosti, s kterou uzavírá smlouvu.

¹⁰³ Černá, S. in Pauknerová, M., Tomášek, M., et al., Proměny soukromého práva IV. Karolinum, 2009, s. 31.

¹⁰⁴ http://lawschool.courtroomview.com/acf_cases/9313-kinney-shoe-corp-v-polan

Vzhledem k tomu, že společnost Industrial neměla žádný majetek, bankovní účet a nesplnila žádné formální náležitosti spojené s fungováním společnosti, Nejvyšší soud dovodil, že společnost Industrial (leasingová společnost) byla „jasnou zástěrkou“¹⁰⁵ a nebylo by spravedlivé zastávat majetkoprávní samostatnost společnosti a jejího člena.

3.3. Anglie

Anglie je jednou ze zemí stojící na právním systému common law. Vzhledem k povaze tohoto systému lze říci, že hlavním tvůrcem práva je soud. Judikatura však není v oblasti propichování závoje společnosti tak bohatá, jako tomu je v případě USA. Anglické soudy se uchýlily k průniku majetkoprávní samostatnosti společnosti pouze ve výjimečných případech, kdy byly dány takové kvalifikované okolnosti, že spravedlnost vzpomínaný průnik vyžadovala. Jako takový kvalifikovaný důvod lze považovat zneužití tvorby a působení skupiny společností, jejímž účelem je uniknout povinnostem, kterými by jinak byla zpravidla mateřská společnost vázána.¹⁰⁶

Zmiňovány bývají dva známe případy, kdy anglický soud došel k závěru, že je nutno odhlédnout od majetkoprávní samostatnosti společnosti.¹⁰⁷ Jsou jimi *Gilford Motor Co Ltd v Horne* z roku 1933 a případ *Jones v Lipman* z roku 1962.

3.3.1. Jones v Lipman

V případě *Jones v Lipman* z roku 1962, 1 WLR 832. Pan Lipman se zavázal k prodeji domu na 3 Fairlawn Avenue panu Jones, přičemž si prodej v průběhu jednání rozmyslel. Aby se vyhnul plnění a případné odpovědnosti za nesplnění závazku, převedl danou nemovitost na společnost, která byla založena výhradně za tímto účelem a kterou sám vlastnil a řídil.

¹⁰⁵ „This corporation was no more than a shell-a transparent shell.“

¹⁰⁶ Černá, S. in Pauknerová, M., Tomášek, M., et al., *Proměny soukromého práva IV*. Karolinum, 2009, s. 30.

¹⁰⁷ *Salomon v A Salomon & Co Ltd* [1897] AC 22.

Nejvyšší soud zde dovedl, že žalovaná společnost je výtvozem žalovaného, zařízení a klam, maska, kterou žalovaný drží před jeho tváří ve snaze skrýt se před okem spravedlnosti a proto je nutné nadzdvihnout závoj společnosti.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Russell J ordered specific performance against Mr Lipman and the company. „The defendant company is the creature of the first defendant, a device and a sham, a mask which he holds before his face in an attempt to avoid recognition by the eye of equity.“, http://en.wikipedia.org/wiki/Jones_v_Lipman.

Závěr

Problematika přímé odpovědnosti a ručení členů představenstva akciové společnosti vůči třetím osobám je velmi složitou otázkou. Jak jsme se v této práci mohli přesvědčit, tuzemský zákonodárce se uchýlil k zakotvení několika ustanovení, které mají chránit třetí osoby, zejména věřitele, proti zneužívání právní formy obchodních společností, které ve své podstatě limitují odpovědnost jednajících osob jménem společnosti. Ačkoliv se v rámci soukromoprávních vztahů uplatňuje smluvní volnost, která by ve své podstatě měla sloužit k potřebné úpravě podmínek závazkových právních vztahů, a s tím i ochraně případného rizika neuspokojení vzájemných pohledávek (například instituty zajištění např.: zřízením zástavního práva atd.), existují situace, ve kterých jsou i tyto nástroje závazkového práva málo efektivní a je potřeba sáhnout k průniku majetkoprávní samostatnosti společnosti. Hranice oddělující spravedlnost a zachování všeobecně uznávaného principu právní jistoty je však dle mého názoru velmi tenká. Na jedné straně by současné soukromé právo mělo stát na maximalizaci ochrany slabší strany závazkového právního vztahu, tudíž věřitele, na druhé straně odklánění se od platného, v právních předpisech zakotveného práva, které je jedinou uznávanou právní formou v rámci kontinentálního právního systému, může znatelně ohrozit právní jistotu podnikajících subjektů, kteří se při volbě právní formy podnikání přiklánějí právě k obchodní společnosti s omezeným ručením jejich statutárních orgánů, především pak k společnosti s ručením omezeným či akciové společnosti. Otázkou také zůstává, jak se může riziko hrozícího postihu členů statutárních orgánů vůči třetím osobám negativně projevit na finanční politice státu.

V této práci jsem se zaměřil na rozebrání jednotlivých případů zákonných ustanovení, které jsou prostředkem k přímé odpovědnosti členů statutárních orgánů obchodních společností, zejména pak statutárního orgánu akciové společnosti, které nově poskytují věřitelům prostředky ochrany jejich zájmů. Vzhledem k jisté organizační jednoduchosti společnosti s ručením omezeným je právě forma této obchodní společnosti většinou zneužívána. Principiálně však neexistuje rozdíl mezi společností s ručením omezeným, jejímž statutárním orgánem je jediný jednatel a akciovou společností s jediným členem představenstva, popřípadě s více členy, kde však jeden z nich má naprostou většinu rozhodovacích práv.

Pro lepší pochopení hlavních důvodů, proč by mělo dle mého názoru být v kvalifikovaných případech odhlédnuto od majetkoprávní samostatnosti společnosti, jsem se zabýval i důkladnějším rozbohem rozhodnutí zahraničních soudů. Ty poměrně častěji zvolily pro dosažení spravedlnosti průlom majetkoprávní samostatnosti společnosti.

Vypracování této práce nebyl jednoduchý úkol a to vzhledem k povaze řešené otázky, která je v rámci tuzemského práva stále spíše úpravou de lege ferenda. Problematika přímé odpovědnosti členů představenstva či členů jiných statutárních orgánů není doposud dostatečně zpracována v odborné literatuře, a to z důvodů relativní novosti zákonných ustanovení zakotvující přímou odpovědnost vůči třetím osobám a zákonného ručení v případech stanovených obchodním zákoníkem. Judikatura tuzemských soudů je také velmi omezená, což bylo do jisté míry limitující pro vypracování této práce. Dalo by se ale říci, že i to je určitým potvrzením toho, že institut průniku majetkoprávní samostatnosti obchodní společnosti je doposud spíše otázkou do budoucna, stejně tak jako úzce související otázka zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.

I přesto jsem názoru, že tato práce podává ucelený výklad o zákonem zakotvených možnostech věřitelů domáhání se svých práv přímo na členech statutárního orgánu s možností porovnání se zahraniční úpravou.

Seznam zkratek

ObchZ- zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ObčZ- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

PřemZ- zákon č. 125/2008 Sb., zákon o přeměnách obchodních společností a družstev

TZ- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon

OBZ- zákon č. 513/1991 Sb. obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

O. S. Ř.-zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

HGB- Handelsgesetzbuch

BGB- Bürgerliches Gesetzbuch

AktG- Aktiengesetz

Použitá literatura

Odborné publikace

- Bartošíková, M. Povinnost a odpovědnost statutárních orgánů kapitálových společností. Obchodní právo, 1998, č. 11
- Černá, S., Další změna koncepce německých soudů v ochraně věřitelů insolventní společnosti?, Právní rádce, 2009, č. 2
- Černá, S., Obchodní právo. Akciová společnost. 3. díl. Praha: Aspi, 2006
- Dědič, J. Obchodní zákoník: Komentář. díl I. Praha: Polyglon, 2002
- Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R. Akciové společnosti. 6., přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2007
- Eliáš K, Bartošíková M, Pokorná J. a kolektiv, Kurz obchodního práva -5. Vyd.,Praha: C.H. Beck, 2005
- Glückselig, R.: Průlom do právní autonomie obchodních společností, Právní rozhledy, 2002, č. 5
- Chalupa, L., Odpovědnost za škodu způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům. Právní rádce, 2003, č. 6
- Kalfus I., Krofta, J., Kovařík, Z., Kozel, R., Pokorná, J. Svobodová, Y.: Obchodní zákoník- Komentář, LINDE PRAHA, a.s., 2006
- Kotoučová, J. a kol. Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2008
- Kozák, J., Budín, P., Dadam, A., Insolvenční zákon a předpisy související, Komentář, ASPI Publishing. 2009
- Kuhn, P., Štenglová, I., Bílá, I., Havel, B. a kol. Zákon o přeměnách obchodních společností a družstev. Komentář. 1. Vydání. Praha : C.H. Beck, 2010
- Kühn, Z.: Fikce samostatnosti právnických osob a její prolomení, Právní rozhledy, 2003, č. 11
- Mühlens, J., Der sogenannte Haftungsdurchgriff im detuschen und englischen Recht, Mohr Siebeck Tübingen, 2006
- Pauknerová, M., Tomášek, M., et al. Černá, S., Proměny soukromého práva IV. Karolinum, 2009,

- Pelikánova, I. Komentář k obchodnímu zákoníku, 1. Díl, 3. Přepřacované vydání, LINDE Praha, a.s., 2003
- Pokorná, Kovařík, Z., Čáp, Z.a kolektiv : Obchodní zákoník. Komentář, I. Díl, Wolters Kluwer Česká republika, Praha, 2009
- Rada, I., Odpovědnost funkcionářů vůči třetím osobám: Zejména členů dozorčí rady, Právní rádce, 2008, č. 4
- Rada, I., Speciální případy odpovědnosti funkcionářů: Zejména členů dozorčí rady, Právní rádce, 2008, č. 3
- Rada, I., Tři zákazy uložené členům statutárních orgánů. Právní rozhledy, 2003, č.1
- Richter, T., Insolvenční právo. 1. Vyd. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, 206 s.
- Řeháček O., Bulletin advokacie, Jednání členů představenstva akciové společnosti a obchodní vedení akciové společnosti, 2005, č.5, s. 22-28
- Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11 vydání. Praha : C. H. Beck, 2006
- Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 12 vydání. Praha : C. H. Beck, 2009
- Štenglová, I. Odpovědnost a nezávislost statutárních orgánů kapitálových společností podle českého práva. Právo a podnikání, 2002, č. 12
- Švestka, J. in Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol., Občanské právo hmotné. Díl třetí. Závazkové právo. 4. Aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2005
- Wimmer-Leonhart, S., Konzernhaftungsrecht, Mohr Seibek Tübingen, 2004

Použitá judikatura

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26.11.2008, sp. zn. 32 Odo 383/2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20.10.2009, sp. zn. 29 Cdo 3775/2008
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23.10.2007, sp. zn. 29 Odo 1310/2005
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26.8.2009, sp. zn. 15 Tdo 294/2009
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29.9.2009, sp. zn. 5 Tdo 875/2009
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28.6.2007, sp. zn. 29 Cdo 4824/2007
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26.8.2009, sp. Zn. 5 Tdo 894/2009

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23.6.2010, sp. zn. 5 Tdo 556/2010
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. Srpna 2002, sp. Zn. 4 Tz 41/2002
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20.10.2009, sp.zn. 29 Cdo 3775/2008
- Rozhodnutí Spolkového soudního dvora ze dne 16.09.1985, II ZR 275/84, GmbHR, Autokran
- Rozhodnutí Spolkového soudního dvora ze dne 23.9.1991, II ZR 135/90, GmbHR, Video
- Rozhodnutí Spolkového soudního dvora ze dne 17.9.2001 II ZR 178/99, GmbHR, Bremer Vulkan
- Rozhodnutí Spolkového soudního dvora ze dne 24.06.2002, II ZR 300/00, GmbHR, KBV
- Kinney Shoe Corp. v. Polan 939 F.2d 209 (4th Cir. 1991)
- Walkovszky v. Carlton, ze dne 29. 11. 1966, 223 N.E.2d 6 (NY 1966)
- Gilford Motor Co Ltd v Horne [1933] Ch 935, Court of Appeal
- Jones v Lipman [1962] 1 WLR 832, High Court

Použité právní předpisy a internetové zdroje

- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/ 1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 25/2008 Sb, o přeměnách obchodních společností a družstev
- <http://es.oxfordjournals.org/content/8/2/268.full>
- http://lawschool.courtroomview.com/acf_cases/9313-kinney-shoe-corp-v-polan
- http://www.insolvenzrecht.de/inhalte/werkgliederung/pfad/rechtsprechung_%7C_bundesgerichte_%7C_bgh_%7C_1978_%7C_.835.1f5.86c.405/?type=201

Zusammenfassung

Die Arbeit beschäftigt sich mit der Verantwortlichkeit und mit der Haftung für die Schaden des Vorbestandmitgliedes der Aktiengesellschaft. Die Eintragung des Haftungsdurchgriff ins Rechtssystem bedeutet Eingriff in der vermögensrechtliche Selbständigkeit der Gesellschaft und den Vorbestandmitgliedern. In dieser Sinne kann der Prinzip der rechtlichen Sicherheit bedrohen werden. Trotzdem ist Haftungsdurchgriff in bestimmten Fellen die einzige Möglichkeit, um die Gerechtigkeit erreichen.

Diese Problematik ist in dem tschechischen Rechtssystem schroff geregelt und diese Arbeit soll eine komplexe Auslegung der inländischen Regelung leisten und hinweisen auf grundlegende Judikatur und Rechtregelungen ausländischen Rechtssystemen, die schon mehrmals die Stellung in der Vergangenheit genohmen haben.

Die Arbeit besteht aus drei Kapiteln. Im ersten Kapitel wird eine allgemeine Einführung in Organization, Funktion, Pflichten und Verantwortlichkeit der Vorbestandmitgliedern der Aktiengesellschaft gegeben, wobei im Unterabschnitt 1 dieses Kapitel wird allgemein über den Vorbestand der Aktiengesellschaft gesprochen. Es wird seine Charakteristik, Verhalten, Absetzung, Mitgliedschaft und Verhältnisse zwischen der Gesellschaft und seinem Mitglieder beschrieben. In der Unterabschnitt 2 wird die Beachtung den Rechten und Pflichten bei der Ausübung einer Funktion geschenkt. Der Unterabschnitt 3 behandelt die Verantwortlichkeit und die Haftung der Vorbestandmitgliedern der Aktiengesellschaft.

Das zweite Kapitel setzt sich unter Beachtung der rechtlichen Regelung der direkte Verantwortlichkeit und der Haftung der Vorstandmitgliedern, die in verschiedenen Vorschriften festgelegt sind. Die direkte Verantwortlichkeit ist besonderes im Handelsgesetz, im Umwandlungsgesetz, im Insolvenzgesetz und im Bürgerliches Gesetzbuch geregelt. Dieses Kapitel ist in drei Teile untergliedert, wobei der erste Teil sich mit einzelnen Bestimmungen der direkte Verantwortlichkeit der Vorbestandmitgliedern festgelegten beschäftigt.

Der zweite Teil ist an die tschechischen Gerichte in dem Bemühen um direkte Verantwortlichkeit gewidmet. Der dritte Teil befasst sich mit der strafrechtlichen Verantwortlichkeit der Vorbestandmitgliedern.

Das dritte Kapitel beschäftigt sich mit ausländischer Regelung und Judikatur besonderes in den Ländern wie England, USA und Deutschland, in denen der Haftungsdurchgriff der vermögensrechtliche Selbständigkeit ausführlicher geregelt ist. Das Kapitel beschreibt weiter Fällen, in denen die Gerichte Deutschlands und den USA an eine direkte Verantwortlichkeit und Haftung gegenüber Dritten geschlossen haben.

Schließlich ist die tschechische Regelung bewertet und die Meinung über den Haftungsdurchgriff der vermögensrechtliche Selbständigkeit der juristischen Personen ausgedrückt. Die Ansicht wird um den Vergleich mit der ausländischen Regelung und der Judikatur bereicht.

Abstrakt

Práce se zabývá přímou odpovědností a ručením členů představenstva akciové společnosti vůči třetím osobám, zejména pak vůči věřitelům společnosti. Hlavním úkolem této práce je podat ucelený výklad o zákonem zakotvených možnostech věřitelů domáhání se svých práv přímo na členech statutárního orgánu s možností porovnání se zahraniční úpravou.

Práce se skládá ze 3 kapitol.

Kapitola první podává obecný výklad o organizaci, funkcích, povinnostech a odpovědnosti akciové společnosti. Kapitola se skládá ze tří částí. Část první je věnována charakteristice, jednání, obsazení představenstva akciové společnosti, členství v něm a vztahu mezi společností a členy představenstva. V části druhé je věnována pozornost právům a povinnostem při výkonu funkce členů představenstva. Část třetí se věnuje odpovědnosti a ručení členů představenstva vůči společnosti.

Druhá kapitola je věnována jednotlivým ustanovením zakotvujícím přímou odpovědnost členů představenstva akciové společnosti, kteří se podílejí na tvorbě a správě společnosti, přičemž se skládá ze tří částí. Část první se zabývá jednotlivými ustanoveními zakotvujících přímou odpovědnost členů představenstva. Část druhá se věnuje úsilí tuzemských soudů o dovození přímé odpovědnosti a poslední, třetí část se věnuje trestněprávní odpovědnosti členů představenstva.

Třetí kapitola se zabývá zahraniční právní úpravou a judikaturou zahraničních soudů, zejména pak v zemích jako Anglie, USA a Německo, ve kterých je přímá odpovědnost podrobněji upravena. Dále budou popsány případy, kdy německé soudy a soudy USA dovodili přímou odpovědnost.

Na závěr této práce je zhodnocena tuzemská právní úprava a vyjádřen názor na prolomení majetkoprávní samostatnosti právnických osob.

Abstract

The purpose of my Thesis is an analysis of primary and secondary liability of Members of the Board of directors against third persons especially against creditors. The main aim of the Thesis is to provide a comprehensive explanation of how the law enshrined in the creditors' pursuit of their rights directly to the members of the Board compared with the international rules.

The thesis is composed of three chapters.

Chapter one is a general introduction to an organization, functions, duties and responsibilities of a joint-stock company. The chapter is subdivided into three parts. Part one describes generally the Board of directors and focuses on its nature, actions, as well as on the casting of its members, on the membership itself and the relationship between the company and its members. The part two targets the rights and obligations related to executing the function given. Part three pays attention to the responsibility and liability of Members of Board to joint-stock company.

Chapter two examines relevant Czech legislation of legal personal liability of Members of the Board, who took part in establishment and management of the legal entity. This chapter, too, consists of three parts. Part one deals with individual regulations of the personal liability of Members of the Board. Part two elaborates on the effort of the Czech courts to deduce a personal liability. Part three deals with the criminal liability of Members of the Board.

Chapter three examines foreign legislation and case law in specific countries such as England, USA and Germany, in which the direct liability is regulated more elaborately. The chapter goes on to describing cases in which the courts of Germany and the courts of the USA have deduced a primary and a secondary liability against third persons.

Finally the respective Czech legislation is reviewed and opinion about the breaking proprietary independence of the company and Members of the Board of directors expressed. The conclusion includes a comparison to the foreign scheme and the case law.

Název v anglickém jazyce

Primary and secondary liability of members of the board of directors against third persons

Klíčová slova/ Key words

představenstvo akciové společnosti / Board of directors

odpovědnost / liability

propíchnutí závoje společnosti / piercing of the corporate veil